

γιάννης αντάμης
ιατρείο μικρών ζώων
αποσπάσματα

Γιάννης Αντάμης

**Ιατρείο Μικρών Ζώων,
αποσπάσματα**

**Φωτογραφίες: Γιάννης Γεωργιάδης
Τεχνική υποστήριξη: Μάριος Αρσενίου**

Dreamtigers 2013

www.yannisadamis.com

Κανείς δεν τρελαίνεται μ' ένα μόνο βιβλίο. Η τρέλα θεριεύει με τα πολλά βιβλία, γι' αυτό και δεν θα δείτε, η ευγένειά σας, να καίγεται ένα βιβλίο μόνο του, αλλά παρέα με άλλα πολλά.

**Andrés Trapiello, «Όταν πέθανε ο Δον Κιχώτης», Μεταίχμιο 2009
(μετάφραση Χριστίνα Θεοδωροπούλου)**

μαζεμένα

Το φθινόπωρο του 2009 ξεκίνησα να γράφω για βιβλία στο πατρινό έντυπο Bookmarks, μετά από πρόταση του φίλου Γιάννη Πλιώτα, ενός από τους πιο φανατικούς λιμπροφίλ που έχω γνωρίσει. Έγραψα τέσσερα-πέντε κείμενα, τα οποία είναι αλήθεια πως τώρα πια δε θυμάμαι καν σε ποια βιβλία αναφέρονταν. Με εξαίρεση το αφιέρωμα που κάναμε στον Κωστάκη Ανάν, που τότε ακόμα καμία καθωσπρέπει στήλη βιβλίου δεν καταδεχόταν να ασχοληθεί μαζί του. Το καλοκαίρι του 2010 γνωρίστηκα με τον πολυμήχανο Δημήτρη Τομαρά, ο οποίος την εποχή εκείνη έστηνε μαζί με το έτερο βιβλιόμouτρο Γιάννη Αστερή το διαδικτυακό περιοδικό Lasttapes. Όταν με ρώτησε αν θα ήθελα να αναλάβω μια στήλη με θεματικά αφιερώματα σε παλαιές και νεότερες εκδόσεις, εγώ ενθουσιάστηκα και έτσι δημιουργήθηκε το «Scripta Volant». Μια μάλλον χιουμοριστική νότα σε έναν, κατά τα άλλα, πολύ σοβαρό ιστότοπο. Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο, νομίζω, πως τα παιδιά εξ αρχής με τοποθέτησαν στην τελευταία τους σελίδα, εκεί όπου και οι εφημερίδες αφιερώνουν χώρο στα πιο ανάλαφρά τους θέματα. Το χειμώνα του 2013 ήταν η σειρά της φίλης Μελίτας Κάραλη να μου προτείνει, ή μάλλον να αποδεχτεί την αυτοπρότασή μου, να ξεκινήσω να γράφω για βιβλία στο Doctv. Η νέα μου στήλη πήρε το όνομα «Ιατρείο Μικρών Ζώων», και ξεκινώντας από το τελευταίο Σάββατο του Μαρτίου με την αυτοβιογραφία του Luis του Buñuel, έχω μέχρι σήμερα «συνταγογραφήσει» 25 σημαντικά και -κατά τη γνώμη μου πάντα-πολλαπλώς ωφέλιμα βιβλία. Εδώ θα βρείτε συγκεντρωμένα τα κείμενά μου για τα 23 από αυτά, ενώ στο τέλος προσέθεσα το αφιέρωμα στη γοτθική λογοτεχνία που είχα κάνει στο Lasttapes την άνοιξη του 2012. Δε θεωρώ πως γράφω βιβλιοκριτικές. Δεν πιστεύω καν πως έχω τα προσόντα για να γίνω ένας επαρκής επαγγελματίας κριτικός λογοτεχνίας. Εκτιμώ πως τα τελευταία χρόνια το συγκεκριμένο είδος στη χώρα μας έχει ανανεωθεί σε μεγάλο βαθμό, κυρίως μέσω των blogs και του internet γενικότερα, πράγμα το οποίο κι εγώ εκμεταλλεύτηκα προκειμένου να πω, όπως συνήθως, τα δικά μου. Προτιμώ να λέω πως κάνω βιβλιοπαρουσιάσεις, πως γράφω ελεύθερα κείμενα για κάποια βιβλία που γνωρίζω αρκετά καλά και που με επηρέασαν τη δεδομένη στιγμή που τα διάβασα ή που τα ξαναδιάβασα. Ακόμα και αν με τις υποκειμενικές επιλογές και τις εμμονικές προτάσεις μου παίρνω κάποιους από τους αναγνώστες στο λαιμό μου, το διακύβευμα είναι οπωσδήποτε πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο των ταξιδιωτικών μου οδηγιών. Σε κάθε περίπτωση, αναλαμβάνω αμέριμνα την ευθύνη. Άλλωστε, κανείς -νομίζω- δεν πέθανε διαβάζοντας. Για αυτό σας λέω, να με διαβάσετε. Και όλα θα πάν καλά. Θα δείτε...

Ένα βιβλίο για αυτούς που έχουν κουραστεί:

«Η τελευταία πνοή», του Luis Buñuel, Οδυσσέας 2006 (μετάφραση Μαρία Μπαλάσκα). «Η μνήμη διαρκώς δέχεται επιθέσεις από τη φαντασία και την ονειροπόληση. Και καθώς υπάρχει ο πειρασμός να πιστεύουμε στην αλήθεια του φανταστικού, καταλήγουμε να μετατρέπουμε το ψέμα μας σε αλήθεια. Πράγμα που εξάλλου δεν έχει παρά σχετική σημασία, αφού είναι εξίσου βιωμένα, και το ένα και το άλλο.»

Γενικά οι αυτοβιογραφίες δεν είναι και το καλύτερό μου. Θα πω κάτι που σίγουρα θα ακουστεί ως μεγάλη σαχλαμάρα, αλλά όπως δε με ενδιαφέρουν τα παιδικά χρόνια του υδραυλικού που θα φωνάξω για να μου σιάξει το θερμοσίφωνα, έτσι αδιαφορώ συνήθως και για την ερωτική ζωή και τα υπαρξιακά απωθημένα του τάδε μουσουργού ή του δείνα στρατηλάτη. Ας κάνουν καλά τη δουλειά τους κι ας βρίσκω εγώ σε αυτήν κάτι που να με αφορά, να με προβληματίζει ή να με συγκινεί, και αυτό μου φτάνει. Αυτός είναι ο γενικός κανόνας μου.

Και η αυτοβιογραφία του Luis του Buñuel είναι η εξαίρεσή του. Δεν ξέρω αν έχει να κάνει με τη ζόρικη για μένα στιγμή που διάλεξα να το διαβάσω, αλλά ειλικρινά, όσο κι αν ανατρέξω στα διαβάσματά μου, δύσκολα θα βρω άλλο βιβλίο τόσο αναζωογονητικό, τόσο μεθυστικό και τόσο γενναιόδωρο. Πέρα από τα εξόχως ενδιαφέροντα κεφάλαια –ειδικά για τους φανατικούς λάτρεις του μεγάλου ισπανού προφήτη του σινεμά- όπου μιλά και αναλύει την πλούσια φιλμογραφία του, αλλά και τις γνωριμίες, συνεργασίες, χαρές και απογοητεύσεις που αποκόμισε κατά τη μακρά και πολυκύμαντη πορεία του στην έβδομη τέχνη, ο Buñuel με αυτήν την «τελευταία πνοή» του προκαλεί ακόμα και τον πιο ανυποψίαστο αναγνώστη να έρθει αντιμέτωπος με ένα ολόκληρο μυθολογικό και ιστορικό σύμπαν, που μόνο στο κεφάλι ενός τόσο σπουδαίου δημιουργού μπορεί να γεννηθεί και να αναγεννηθεί ως χρονικό, ως μαρτυρία και εν τέλει, με κάποιον τρόπο πολύ μπονιουελικό ακόμα και ως ποίηση. Αν δε με πιστεύετε, διαβάστε έστω το πρώτο του κεφάλαιο, όπου και καταπιάνεται με την ισόβια πάλη ανάμεσα στη μνήμη και τη φαντασία.

Σας συνιστώ, σε εσάς τους πληγωμένους και τους αδιέξοδους, για καμιά δεκαριά μέρες, να κάνετε χρήση Buñuel (κυκλοφορεί και σε συσκευασία dvd), τρεις φορές τη μέρα, κατά προτίμηση με γεμάτο στομάχι, και εγγυώμαι πως σύντομα θα έχετε ορατά –σε εσάς τουλάχιστον- αποτελέσματα.

Ένα βιβλίο για αυτούς που τους πειράζει η άνοιξη:

«Παρθενικές» του Maurice Pons, Άγρα 2008 (μετάφραση Βάνα Χατζάκη). Είχαμε εδώ στην αυλή μας μια γάτα δολοφόνο που τη μαζέψαμε από τους αγρούς να μας φυλάει από τα τρωκτικά και γενικά από τους παρείσακτους. Δεν πρόλαβε να μπει ο Απρίλιος, έπιασε στον αέρα το κάλεσμα της άγριας φύσης της, και την κοπάνισε με κάποιον (ή κάποιους) από τους τσιπουρόγατους της γειτονίας. Κάπως έτσι και οι μικροί ήρωες του Pons, πάνω που οι γονείς κι οι κηδεμόνες τους είπαν να τους μάθουν πέντε γράμματα, να γίνουν σε κάτι ωφέλιμοι σε αυτήν την κοινωνία τη γηράσκουσα, ήρθε η άνοιξη της νιότης τους, άρχισαν να βράζουν τα ζουμιά τους και λούστηκαν φαντασιώσεις τα μαξιλαράκια τους. Μπράβο στον άνθρωπο που κατάφερε να φτιάξει μια συλλογή αθώων διηγημάτων τόσο τολμηρή που καταντάει εξωφρενικά ανθρώπινη! Και μπράβο και σε εσάς, που αν καταφέρετε να διαβάσετε ένα κείμενο τόσο υποχθόνια τρομοκρατικό και απροκάλυπτα πορνικό με πρωταγωνιστές ανήλικους, μπορέσετε μετά να θυμηθείτε όλα αυτά που τόσα χρόνια παλεύατε για πάντα να ξεχάσετε.

«Η αδερφή του Ζουβ ήταν υπερβολικά όμορφη. Μας ήταν αδύνατον να το ανεχτούμε. Όταν πήγαινε για μπάνιο στο ποτάμι, άφηνε το ποδήλάτό της κλειδωμένο με το λουκέτο του μπροστά στην είσοδο των λουτρών. Καθώς κυκλοφορούσε πάντα με τη φούστα της να ανεμίζει, και βεβαίως χωρίς μεσοφόρι, καμιά φορά τις ζεστές μέρες η σέλα του ποδηλάτου της ήταν κάθυγρη. Όσο περνούσαν οι βδομάδες όλο και πιο εμφανείς ασπριδεροί κυκλικοί λεκέδες σχηματίζονταν πάνω στη σέλα. Στριφογυρίζαμε μαγεμένοι γύρω από κείνο το καυτό δερμάτινο λουλούδι – ένας άσσος κούπα αποτυπωμένος εκεί ψηλά και που ζηλεύαμε τα ταξίδια του. Συχνά κάποιος από μας, φτάνοντας τα όριά του, απομακρυνόταν από την παρέα και χωρίς καυχησιολογίες και ψευτοντροπές, πήγαινε κι ακουμπούσε φευγαλέα το πρόσωπό του πάνω σ' εκείνη τη σέλα, θεματοφύλακα ενός άγνωστου μυστηρίου.»

Ένα διήγημα του Maurice του Pons κάθε βράδυ, μέχρι να εμπεδώσει την άνοιξη ο οργανισμός σας και όσο για τις παρενέργειες, κάντε υπομονή, έρχεται και το καλοκαίρι.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δε μπορούν να το χωνέψουν:

«Ο Κόκκινος Θερισμός», του Dashiell Hammett, Μεταίχμιο 2005 (μετάφραση Ανδρέας Αποστολίδης). Αν συγκρίνουμε τα βιογραφικά των δυο ισαποστόλων του αμερικάνικου νουάρ, του Chandler και του Hammett, θα βγάλουμε σίγουρα ένα βιαστικό μα ωστόσο χρήσιμο συμπέρασμα για τον προ της λαμπρής συγγραφικής δραστηριότητας βίο και την πολιτεία τους. Ο μεν πρώτος υπήρξε ένας μορφωμένος, γοητευτικός και πολυμήχανος ήρωας πολέμου και επιχειρηματίας. Ο δεύτερος ήταν μπάτσος. Κι όμως ο Hammett κατάφερε με τον «Θερισμό» του να σπείρει τόσα καινά δαιμόνια στην αστυνομική λογοτεχνία, που στη συνέχεια αυτή, όχι μόνο να απαρνηθεί σχεδόν οριστικά το παραδοσιακό whodunit παρελθόν της, αλλά και να αναδειχθεί σε ατμομηχανή της σύγχρονης, αμερικάνικης τουλάχιστον, πεζογραφίας. Το «Red Harvest», που πρωτοκυκλοφόρησε το 1929, μεσούσης της αποφράδας ύφεσης, δεν είναι απλώς ένα αριστοτεχνικό roman criminel, αλλά και μια ανεπανάληπτη αιματοβαμμένη τοιχογραφία, που αναπαριστά με τρόπο ελεεινά ρεαλιστικό τη βία, τη διαφθορά και τον εκφυλισμό που τόσο ανεπαισθήτως εκκολάπτονται μες στην καρδιά της αυτοκρατορίας.

Με λίγα λόγια, από τον Hammett και μετά, ο δολοφόνος δεν είναι ούτε ο ζηλόφθων μπάτλερ ούτε ο κρυψίνους κηπουρός ούτε η πανούργα γκουβερνάντα. Η απάντηση στο βασανιστικότερο whodunit της Ιστορίας μας είναι εν τέλει σιχαμερά απλή: είναι το σύστημα!

Πέρα από όλα αυτά τα «κομμουνιστικά» όμως, ο «Κόκκινος Θερισμός» είναι και ένας ύμνος στην εκδίκηση. Ή ένα μάθημα του τι μπορεί να πάθει κανείς, όταν το μαντρόσκυλό του καταλάβει πως το εκμεταλλεύονται και λυσσασμένο αρχίζει να γρυλίζει, «η Πόιζονβιλ είναι ώριμη για θερισμό, μ' αρέσει ο θερισμός».

*Πέρα από τα πολλά μυθιστορήματα του Dashiell Hammett που κυκλοφορούν στα ελληνικά, τα περισσότερα σε εξαιρετικές μεταφράσεις, αν ψάξετε λίγο περισσότερο, μπορεί κάπου να ανακαλύψετε και την πολύ καλή κόμικ βιογραφία του, που εξέδωσε πριν από αρκετά χρόνια η Art House (σε σενάριο Marc Males και σχέδιο Jean Dufaux).

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν ξέρουν να κερδίζουν:

«Σκακιστική Νουβέλα», του Stefan Zweig, Άγρα 1991 (μετάφραση Μαρία Αγγελίδου). «Σκέφτομαι λοιπόν πως είναι καλύτερο να τερματίσω έγκαιρα και με το κεφάλι ψηλά μια ζωή, όπου η πνευματική εργασία υπήρξε πάντοτε η αγνότερη χαρά και η προσωπική ελευθερία το ύψιστο αγαθό του κόσμου τούτου. Χαιρετώ όλους μου τους φίλους! Εύχομαι να δουν και πάλι τις αυγές που θα ξημερώσουν μετά τη μακρά νύχτα! Εγώ, που ήμουν πάντα μου ανυπόμονος, προπορεύομαι.» Με τις φράσεις αυτές ο Zweig έκλινε το ιδιόχειρο σημείωμα που άφησε στις βραζιλιάνικες αρχές, πριν θέσει τέλος (παρέα με τη σύζυγό του Lotte) στη ζωή του. Πώς βρέθηκε τώρα ένας Βιεννέζος συγγραφέας να αυτοκτονεί συν γυναιξί το 1942 αυτοεξόριστος στο Ρίο, αυτό είναι μια άλλη ιστορία, άσχετη με αυτή της διάσημης «νουβέλας» του. Ή μήπως όχι;

Στη «Σκακιστική Νουβέλα» παρακολουθούμε εν πρώτοις μια εν πλω σκακιστική παρτίδα ανάμεσα στον παγκόσμιο πρωταθλητή Τσέντοβιτς και κάποιον μυστηριώδη δόκτορα Μπ., που ταξιδεύει προς τη Λατινική Αμερική προκειμένου να δραπετεύσει από τη φρίκη της εμπόλεμης και κατεχόμενης Ευρώπης. Σε δεύτερο πλάνο όμως το παιχνίδι αυτό διεξάγεται σε πολύ περισσότερα επίπεδα και ένα πλήθος άλλων συμπαικτών και αντιπάλων προβάλλει σιγά-σιγά μέσα από τις σελίδες αυτού του σύντομου και αριστουργηματικού αφηγήματος. Μέχρι που στο τέλος στο τραπέζι μένουν μόνοι να ταυροκοιτάζονται, πάνω από τα ασπρόμαυρά τους πιόνια, οι δύο δαίμονες, αυτός της λογικής και εκείνος της φαντασίας, σε μια πάλη που ίσως και να μην τελειώνει ποτέ, εάν δε βρισκόταν την κρίσιμη στιγμή ο αφηγητής να φιθυρίσει στο αυτί του δεύτερου τη μαγική λέξη, «remember!».

Νομίζω πως, ακόμα και αν ολόκληρη η κληρονομιά της Mitteleuropa καταστρεφόταν ξαφνικά, ίσως και να μπορούσε εκ νέου να ανασυσταθεί μέσα από τις λέξεις και τα νοήματα της «Σκακιστικής Νουβέλας». Και πιστεύω πως έστω και μία άπαξ ανάγνωση του βιβλίου αυτού θα μπορούσε να σας απαλλάξει οριστικά από το σύμπτωμα της ηττοπάθειας που η ανίατη ασθένεια της μνήμης σας έχει επιβάλει. Γιατί οι πραγματικοί «νικητές» είναι εκείνοι που ξέρουν να κερδίζουν χάνοντας.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν το πιστεύουνε:

«Ο Μαιτρ και η Μαργαρίτα», του Михаил Булгаков (Μιχαήλ Μπουλγκάκωφ), Θεμέλιο 1991 (μετάφραση Τίνα Καραγεώργη και Γιούρι Γιαννακόπουλος). Σάτιρα; Αλληγορία; Μαγικός ρεαλισμός; Μαύρη κωμωδία; Φιλοσοφικό μυθιστόρημα; Τι από όλα είναι τελικά αυτό το τόσο παράδοξο και προκλητικό βιβλίο, που συνεχίζει τόσες δεκαετίες μετά την πρώτη του έκδοση, και έπειτα από αρκετές περιπέτειες με λογοκρισίες και απαγορεύσεις, να κερδίζει φανατικούς εχθρούς και ορκισμένους φίλους;

Στο κατά πολλούς σημαντικότερο ρωσικό μυθιστόρημα του 20^{ου} αιώνα, ο Σατανάς αυτοπροσώπως, ενοχλημένος από την εξάπλωση της αθεΐας στον κόσμο, επισκέπτεται, μαζί με την εξωφρενική παρέα του, τη Μόσχα της εποχής του Στάλιν και τα κάνει όλα γυαλιά καρφιά, προσπαθώντας να αποδείξει -τι άλλο;- ότι υπάρχει. Παράλληλα κάποιος αποσυνάγωγος συγγραφέας (ο Μαιτρ) έχει την ατυχή έμπνευση να γράψει μια ιστορία για τον Ιησού το Χριστό, από τη σκοπιά όμως του Πόντιου του Πιλάτου, στην οποία και κατορθώνει το ακατόρθωτο: και να γίνει τόσο βλάσφημος όσο δεν πάει άλλο, αλλά και να αποδείξει, με κάποιον τρόπο φαινομενικά ακατανόητο, πως μέσω την απλής λογικής όλα αυτά είναι αλήθεια. Και επειδή η αντίδραση τόσο του κοινού όσο και του κρατικού μηχανισμού δεν είναι αυτή που θα περίμενε, τίθεται αρχικά στο περιθώριο και στη συνέχεια στο φρενοκομείο. Και τότε αναλαμβάνει δράση η αγαπημένη του (η περίφημη Μαργαρίτα), που προκειμένου να τον σώσει, συμμαχεί με τον Μοσχοβίτη πλέον έξω-από-εδώ, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Άγιες μέρες που έρχονται, το Ιατρείο ειλικρινά δε βρίσκει κάτι πιο ωφέλιμο για να συστήσει στους αθεράπευτα άπιστους πελάτες του, οι οποίοι καλά θα κάνουν να αφήσουν κατά μέρος τις θεανθρωποσαπουνόπερες των ημερών και να διαβάσουν το Κατά Μαιτρ Ευαγγέλιο, όπως αυτό αποσπασματικά παρουσιάζεται μέσα από τις σελίδες του διαβολουργήματος του συντρόφου Μπουλγκάκωφ. Άλλωστε, η πίστη – στ’ αλήθεια, δεν έχει σημασία σε τί ακριβώς- είναι το απόλυτο φάρμακο για την «ασθένεια της ζωής», όπως θα έλεγε πολύ νωρίτερα και κάποιος άλλος Ρώσος συγγραφέας-θεός. Μπορεί ποτέ να μη τη θεραπεύει ολοκληρωτικά, αλλά, όσο να είναι, τα συμπτώματά της μια χαρά τα καταστέλλει.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν έχουν το θεό τους:

«Το Θείο Τραγί», του Γιάννη Σκαρίμπα (Νεφέλη 1993). Το σημαντικότερο έργο του επιφανέστερου εκπροσώπου της λογοτεχνίας του περιθωρίου μιας χώρας που κατά τα άλλα μπορεί να μην απέκτησε ποτέ μιαν αστική τάξη της προκοπής, αστικό μυθιστόρημα όμως κατάφερε να βγάλει. Γραμμένο μόλις το 1931, το «Θείο Τραγί» θα μπορούσε σήμερα να συγκαταλέγεται στα αριστουργήματα του μοντερνισμού, εάν ο ιδιοφυής και αποσυνάγωγός του συγγραφέας δεν ήταν τόσο προκλητικά αδιάφορος απέναντι σε ρυθμούς, τρόπους και κανόνες. Συγχωρέστε με για το μέγεθος του αποσπάσματος, αλλά ειλικρινά δε μπορώ να αντισταθώ:

«Ενώ εμείς όλο από πάνω ερχόμαστε και δείχνουμ' αόριστα. Είναι τα πιστοποιητικά μας αμφίβολα, είναι οι δρόμοι μας γρίφοι· άγραφη είναι η ληξιαρχική μας σελίδα· άγραφη αφού δεν μας γνώρισε και μήτε την ξέρουμε. Την αξιοπρέπεια, την τιμή, το δικαίωμα, τα κάνουμε μείς λαθρεμπόριο γιατί· είν' μονοπωλημένα τα είδη τους· κυκλοφορούν, χωρίς τα ένσημά τους στα χέρια μας τ' απαγορευμένα αυτά πράγματα. Τάχουν αυτοί κάμει φέρμα τους· τα βάζουν και στα εμπορικά τους ταμπέλα. Ο Θεός· είδος οικόσημο· η αρετή· σπεσιαλιτέ - ειδικότης... Μα ποιός θα μπόραε να ψήσει αντάμα τους κάστανα. Σας λέω μήτ' ο διάολος. Τουλάχιστο ο διάολος -ο αγαθός αυτός άφρονας- σου ζητάει μοναχά τη ψυχή σου και σ' αφήνει όλα τ' άλλα: Το δικαίωμα της ζωής, την απόλαυση, τον έρωτα της γυναίκας, το γέλιο. Σε συντρέχει μάλιστα να τ' αποχτήσεις μπρε μάτια μ'. Πού τέτοιος φίλος! μια ψυχούλα στην έχω χαλάλι του. Ενώ αυτοί - άβυσσος αυτουνών το ιμάτιο - αυτοί όλα τα θέλουν, θέλουν και την ψυχή και το σώμα. Σου υπόσχονται και τη βασιλεία των ουρανών, μα σου χτυπάνε μαέστρικά τη βασιλεία της Γης μας. Ο “περί δικαίου των κώδικας” μόνο για δικαιοσύνη δεν γράφει. Ο “Οίκος” των προμηθεύει μόνο άστεγους, και η φιλανθρωπία τους “Αμαρτωλών Σωτηρίες”... Αμαρτιών μας τα πλήθη... εμείς... ενώ αυτοί συγγράφουν Βοκκάκιο στα γόνατα των κοριτσιών των δικών μας!... Σας λέω είν' εξαίσιои!»

Διακατέχετε από κρίσεις ματαιότητας, αμφιβολίες, διλήμματα υπαρξιακά; Μία παράγραφο Σκαρίμπα κάθε μέρα και κατά τα λοιπά, κάνετε ό,τι σας φωτίσει ο θεός, που δεν υπάρχει.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν ξέρουν να ζουν:

«Il Mestiere di Vivere (επιλογή)», του Cesare Pavese (Στιγμή 1993, από τη σειρά «Στοχασμοί», μετάφραση Παναγιώτης Κονδύλης). «Γιατί ο αληθινά ερωτευμένος επιζητεί τη συνέχεια, την ισοβιότητα των σχέσεων; Γιατί η ζωή είναι πόνος και ο έρωτας που απόλαυσες είναι το αναισθητικό. Και ποιος θα 'θελε να ξυπνήσει στη μέση της εγχείρησης;» Το «ημερολόγιο» του μεγάλου Ιταλού ποιητή, που κυκλοφόρησε δυο χρόνια μετά την εθελούσια έξοδό του από τον κόσμο ετούτο, αποτελεί έναν οδηγό επιβίωσης στις άγνωστες και μυθικές χώρες που ονομάζουμε «ύπαρξη» και «ιστορία».

Άλλοτε μιλώντας για πολιτική άλλοτε για έρωτα, τέχνη ή θρησκεία, ο Pavese καταθέτει στις σημειώσεις του αυτές σκέψεις απλές που όλοι λίγο-πολύ έχουμε αφεθεί να δοκιμάσουμε, αλλά που λίγοι τολμούμε στα σοβαρά να τις παραδεχτούμε. «Ο έρωτας είναι στ' αλήθεια η μεγαλύτερη επιβεβαίωση. Θέλεις να είσαι, θέλεις να σε υπολογίζουν, θέλεις –αν πρέπει να πεθάνεις- να πεθάνεις καταξιωμένος, πολύκλαυστος, κοντολογίς θέλεις να μείνεις. Και όμως, μαζί του συνδέεται πάντα η επιθυμία να πεθάνεις, ν' αφανιστείς: μήπως επειδή είναι ο ίδιος τόσο έντονα ζωή επιβεβαιώνεται ακόμα περισσότερο η ζωή όταν αφανίζεται μέσα του;» Άλλωστε, εκεί έγκειται και το μεγαλείο των ξεχωριστών δημιουργών: να γράφουν, δηλαδή, αυτά ακριβώς που στριμώχνονται μέσα σε όλων των κεφάλια μας, να λειτουργούν εντέλει ως μία πανανθρώπινη συνείδηση. Να μας παρακινούν να κάνουμε το προφανές, να ζήσουμε.

Γιατί «μια και μόνο ηδονή υπάρχει, να είσαι ζωντανός, όλα τ' άλλα είναι αθλιότητα».

Αυτά που λέτε για τη ζωή. Όσοι θεωρείτε πως δεν το κατέχετε το σπορ, μελετήστε προσεκτικά του στοχασμούς του φίλου μας του Cesare και μην κάνετε το λάθος να προσπεράσετε βιαστικά την εισαγωγή του Κονδύλη, του οποίου τα φιλοσοφικά «support» στα έργα που έχει μεταφράσει κάποτε θα πρέπει να εκδοθούν και αυτοτελώς.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ήδη ζεσταίνονται πολύ:

«Πέδρο Πάραμο», του Juan Rulfo (Πατάκης 2005, μετάφραση Έφη Γιαννοπούλου).

«-Κάνει ζέστη εδώ, είπα. -Αλήθεια, κι αυτό δεν είναι τίποτα, μου απάντησε ο άλλος. Μη δίνεται σημασία. Θα το νιώσετε ακόμα πιο πολύ σαν φτάσουμε στην Κομάλα. Αυτό το μέρος βρίσκεται πάνω από τη χόβολη της γης, στο στόμα ακριβώς της Κόλασης. Μάλιστα λένε πως πολλοί απ' αυτούς που πεθαίνουνε εδώ, σαν φτάνουνε στην Κόλαση γυρίζουν πίσω για να πάρουν την κουβέρτα τους.»

Το «μοχθηρό» αυτό βιβλίο, πέρα από το καλύτερο ενδεχομένως μεξικάνικο μυθιστόρημα όλων των εποχών, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο και την αφετηρία μιας παράδοσης που ανέδειξε τη λογοτεχνία ως το σημαντικότερο εξαγωγίμο προϊόν των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Ο Rulfo, αν και πνευματικός πατέρας όλων των Marquez, Borges, Llosa, Sabato κλπ, παραμένει ακόμα ένας αφανής προδρομικός ήρωας, κυρίως λόγω του περιορισμένης έκτασης έργου του. Οπότε θα πρέπει να είμαστε ευγνώμονες και μόνο που υπάρχουν μεταφρασμένα στη γλώσσα μας ένα-δυο βιβλία του, και κυρίως το εμβληματικό του μικροέπος *Pedro Páramo*. Όλα ξεκινούν σαν μία τυπική ιστοριούλα περιπλάνησης, όπου ένας γιος παίρνει τους δρόμους αναζητώντας το φάντασμα του μυστηριώδους, περίπου μυθικού πατέρα του, που με την παρουσία-απουσία του έχει στοιχειώσει την ενδοχώρα τόσο του Μεξικού όσο και της ψυχής του γιού του. Για να εξελιχθούν όλα στη συνέχεια σε μια καταβύθιση σε έναν απόκοσμο μη-τόπο, όπου πραγματικότητα και φαντασία, ζωή και θάνατος, μέσο και σκοπός, μνήμη και απωθημένο, τα πάντα αναμειγνύονται και συμπυκνώνονται σε ένα τρομακτικό μα αναπόφευκτο συμπέρασμα: Κάθε φορά που πας να βρεις τι κρύβεται πίσω από κάποιο συγκεκριμένο μυστικό, αργά ή γρήγορα εκτίθεται και σε άλλες αποκαλύψεις, μοιραίες και απρόσκλητες. Πυρακτωμένο σκηνικό, διάλογοι στα κάρβουνα και μια αφήγηση που από όπου και να την πιάσεις θα καείς, ο ορισμός της «κακίας» -προσοχή, όχι της κακής- λογοτεχνίας. Τολμήστε να το διαβάσετε και αν τυχόν σας παρασύρουν του ήρωά μας οι ηρωισμοί, θυμηθείτε: Ψάξτε καλά, μα πρώτα καλύτερα ψαχτείτε!

«-Εσείς τον ξέρετε τον Πέδρο Πάραμο; τον ρώτησα. Τόλμησα να το κάνω, γιατί στα μάτια του διέκρινα μια στάλα εμπιστοσύνης. -Ποιος είναι; ξαναρώτησα. -Μια ζωντανή μνησικακία, μου απάντησε.»

Ένα βιβλίο για αυτούς που δε μπορούν να δουν στα σκοτεινά:

«Κανείς δεν άναβε τα φώτα», του Felisberto Hernandez (Μεταίχμιο 2003, μετάφραση Γεωργία Ζακοπούλου). Το μικρό αυτό λογοτεχνικό διαμάντι, γραμμένο από αυτόν τον άγνωστο στα καθ' ημάς Ουρουγουανό συγγραφέα πριν από μισό αιώνα, θα μπορούσε να αποτελεί και συνταγή για την απελευθέρωση της σκέψης ακόμα και του πιο δύσπιστου αναγνώστη. Πανέμορφες και παράλογες ιστορίες, όπως αυτή του ζηλιάρικου μπαλκονιού ή εκείνη του άνθρου-κροκόδειλου, έρχονται να αιφνιδιάσουν τόσο με την ανατρεπτική πλοκή τους όσο και με την ακαταμάχητη απλότητα της γραφής τους. Ο μουσικός Hernandez –πέρα από τη μοναδική του συνεισφορά στην πεζογραφία υπήρξε και φημισμένος πιανίστας- συνθέτει με τα διηγήματά του αυτά μια συμφωνία ενός μαγεμένου παράλληλου σύμπαντος, μες στο οποίο μπορεί ο καθένας να τρυπώσει, φτάνει να βρει το μισάνοιχτο παράθυρο που κρύβεται κάπου εκεί μέσα στις σελίδες του.

Αν και όλες σχεδόν οι ιστορίες μοιάζουν να ξεπηδούν μέσα από τα προσωπικά βιώματα του συγγραφέα και προφανώς ξεχειλίζουν από αυτοαναφορές, η αφήγηση είναι τόσο μαεστρικά δομημένη που αναμειγνύει διαρκώς το όνειρο με την πραγματικότητα και μεταβιβάζει ανεπαίσθητα το ρόλο του ήρωα, αν όχι και του αφηγητή, μάλλον στον αναγνώστη. Αξίζει να δώσετε ιδιαίτερη προσοχή στο «La casa inundada» (το πλημμυρισμένο σπίτι), αφήγημα με το οποίο κλείνει δικαίως η ελληνική έκδοση, που αν και δεν ανήκει στην πρωτότυπη συλλογή «Nadie encendía las lámparas», έχει ωστόσο επανειλημμένως συμπεριληφθεί σε ανθολογίες της λογοτεχνίας του φανταστικού σε όλον τον κόσμο. Όπως επίσης φροντίστε να μην ξεπετάξετε στα βιαστικά το επίμετρο του βιβλίου –γραμμένο από τη μεταφράστριά-όπου, μεταξύ άλλων, το απόσπασμα από το κείμενο του Hernandez για τη συγγραφή («Explicación falsa de mis cuentos») ενδέχεται να προκαλέσει ανεξέλεγκτες εκρήξεις μέσα στο κεφάλι σας.

Σβήστε τα φώτα και διαβάστε ένα διήγημα του μαστρο-Φελισμπέρτο απόψε και αύριο το πρωί μη διστάσετε να ζητήσετε από τον ίδιο σας τον εαυτό να σας εξηγήσει το όνειρο που είδατε.

Ένα βιβλίο για αυτούς που καίγονται εύκολα:

«Καμένο Παιδί», του Stig Dagerman (Εστία 1998, μετάφραση Μαργαρίτα Μέλμπεργκ). Το σημαντικότερο έργο του μικρού και καταραμένου πρίγκιπα της σουηδικής λογοτεχνίας είναι ένα πλήρες φιλοσοφικό μυθιστόρημα με πολύτιμες ψυχαναλυτικές προεκτάσεις. Ο Μπενκτ, ο τόσο γοητευτικά απελπισμένος ήρωας - και alter ego του συγγραφέα- και το κλειστοφοβικό οικογενειακό, κοινωνικό ακόμα και εθνικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο αυτός προσπαθεί να επιβιώσει, είναι ικανά να καθηλώσουν σε θερμοκρασίες αρκτικού κύκλου την όποια αναγνωστική απόλαυση και να μετατρέψουν ακόμα και το ξεφύλλισμα αυτού του βιβλίου σε μια αγωνιώδη αναψηλάφηση μιας πολύ ενοχλητικής αλήθειας. Παρά την καταθλιπτική ματιά και τον υπνωτιστικό ρυθμό του, το «Bränt Barn» ξεχειλίζει από μια απροσδόκητη νεανική σοφία, που έρχεται και σε ξεσηκώνει εκεί ακριβώς που δεν το περιμένεις, και από ευφυέστατες αναλύσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς, που σε κάνουν να αναφωνείς, «Ναι ρε συ, Στιγκ! Αυτό είναι, γαμώτο!».

Για παράδειγμα: «Καμιά φορά τυχαίνει να κάνουμε κάτι χωρίς να ξέρουμε γιατί. Όταν πια το έχουμε κάνει, η πράξη αυτή μας εκπλήσσει ή μας τρομάζει. Ωστόσο, από την έκπληξη ή τον φόβο μας δίνετε μια εξήγηση, κι αυτό είναι απαραίτητο, αφού το ανεξήγητο μας γεμίζει αγωνία, κάτι που δεν αντέχουμε να κουβαλάμε για πολύ. Όταν όμως σκεφτούμε την εξήγηση ή την εκφράσουμε με τα λόγια, ξεχνάμε ότι αυτό συνέβη εκ των υστέρων και ότι η πράξη προηγείται. Αν μας το θυμίσει κανείς -επειδή η πράξη ταυτίζεται με την εξήγηση- τότε όλα είναι μια χαρά. Καμιά φορά όμως δεν είναι όλα μια χαρά. όταν ανακαλύπτουμε ξαφνικά ότι η ερμηνεία που μας δόθηκε είναι απατηλή, γιατί, όταν οι συνέπειες τις πράξης μας έρθουν στο φως, αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται τελικά για παραποίηση αυτού που κατά βάθος επιδιώκαμε με την πράξη. Τότε είναι που νιώθουμε μια τεράστια αγωνία. Γιατί αληθινή αγωνία είναι να μην μπορείς να εμπιστευτείς τις ίδιες σου τις σκέψεις - και αυτές μόνο. Αληθινή αγωνία είναι να γνωρίζεις ότι οι σκέψεις σου σε διαψεύδουν, ενώ εσύ είσαι αληθινός.»

Σε περίπτωση που διστάζετε να δοκιμάσετε τη «θεραπεία» του «Καμένου Παιδιού», σας συνιστώ να ρίξετε τουλάχιστον μια ματιά στο ευσύνοπτο δοκίμιο του Dagerman «Η ανάγκη μας για παρηγοριά» (εκδόσεις Μελάνι, 2005), το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει και προληπτικά προ του μεγάλου «καψίματος».

Ένα βιβλίο για αυτούς που πάντα θα διψούν:

«Κάτω από το Ηφαίστειο», του Malcolm Lowry (Ασάρτη 1983, μετάφραση Μαρίνα Λώμη). Το αριστούργημα αυτό της παγκόσμιας λογοτεχνίας έχει χαρακτηριστεί από τον ίδιο τον αλκοολικό -μέχρι τελικής πτώσεως-συγγραφέα του ως μια «μεθυσμένη θεία κωμωδία». Επειδή η «μέθη» για τα θύματα/θύτες του αλκοολισμού, από κάποια στιγμή και ύστερα, είναι μια έννοια κάπως σχετική, προσωπικά, πριν ξεκινήσω να διαβάζω το «Κάτω από το Ηφαίστειο», θα κρατούσα το «θεία κωμωδία» και ως προς το «μεθυσμένη» μάλλον θα επιφυλασσόμουν. Ωστόσο, πώς θα μπορούσα να αρνηθώ την κατάσταση αλκοολούχας ευφορίας που προσφέρει το βιβλίο αυτό ήδη από τα πρώτα του κεφάλαια; Πώς θα μπορούσα να αποκρύψω ότι από τη μέση κάπου και μετά συνέχισα εμμονικά να το διαβάζω παραπατώντας πάνω στις σελίδες του; Και κυρίως πώς είναι δυνατόν, άραγε, να προσποιηθώ πως η νηφαλιότητά μου δεν είχε πάει πια περίπατο, όταν ολοκληρώνοντάς το βρισκόμουν πια σε αναγνωστικό hangover;

Κι ενώ για τους αναγνώστες του Lowry το Μεξικό του 1939, η πόλη της Quauhnahuac (Cuernavaca) και κυρίως η περίφημη γιορτή El día de los Muertos («η μέρα των νεκρών») συνθέτουν έναν πολύ προσεκτικά επιλεγμένο λογοτεχνικό χωροχρόνο, για τον ήρώά του, τον πρόξενο (της Μεγάλης Βρετανίας) Geoffrey Firmin είναι κάτι πολύ περισσότερο. Είναι η συντομότερη οδός διαφυγής από την παρακμάζουσα, αεί γηράσκουσα Ευρώπη, τη βυθισμένη στη μακάβρια παρέλαση του 20^{ου} αιώνα. Ανάμεσα στις απαγορευμένες γουλιές του αγαπημένου του mescal και στα αστείρευτα υγρά της Yvonne, της τόσο ποθητής γυναίκας του, ο Señor θα μουσκέψει και θα στεγνώσει άπειρες φορές, μέχρι να επιλέξει τη λάβα που θα σκεπάσει οριστικά και αυτόν κι όλα όσα πρεσβεύει, ως επιτετραμμένος μιας μισητής παράδοσης, ενός αμφιλεγόμενου πολιτισμού κι ενός αιώνα τρέλας. Το άλλοθι της μέθης δεν έχει να προσφέρει κανένα πια ελαφρυντικό. Κανείς, ούτε ο συγγραφέας καν, δε γίνεται να το επικαλεστεί. Κανένας δε μπορεί να πει, «δεν ήξερα τι έκανα/τι έγραφα/τι είπα». Όλοι γνωρίζουν. Και όλοι για αυτό ξαναγεμίζουν τα ποτήρια, άλλωστε.

Πέρα από τους αθεράπευτα διψασμένους, το έργο του Malcolm Lowry συνίσταται ασφαλώς και σε όσους θέλουν να ταξιδέψουν και να επισκεφτούν το Μεξικό, χωρίς να μετακινηθούν καθόλου από τη θέση τους. Στην υγεία σας!

Ένα βιβλίο για αυτούς που θέλουν να περάσουν απέναντι:

«Ο οδηγός του λεωφορείου που ήθελε να γίνει Θεός», του אהרן נתן (Έτκαρ Κέρετ), Καστανιώτης 2004, (μετάφραση Μάγκυ Κοέν). «Υπάρχουν δύο κατηγορίες ανθρώπων: αυτοί που τους αρέσει να κοιμούνται πλάι στον τοίχο κι αυτοί που τους αρέσει να κοιμούνται πλάι σ' αυτούς που θα τους πετάξουν απ' το κρεβάτι.»

Σε μια εποχή όπου η εμμονή στη μικρή φόρμα θεωρείται από κριτικούς και ακαδημαϊκούς ως λογοτεχνική ανωριμότητα, ο δημοφιλέστερος σήμερα ισραηλινός συγγραφέας επιμένει, όχι μόνο να γράφει αριστοτεχνικά διηγήματα, αλλά και να κινηματογραφεί ο ίδιος τις ιστορίες του, γνωρίζοντας διαρκώς διακρίσεις σε διεθνή φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους. Ο Κέρετ, πρωτοπόρος του ολοένα και πιο διαδιδόμενου κινήματος του flash fiction, μας δίνει με τη συλλογή του αυτή μερικά από τα πιο ευφάνταστα και ευρηματικά σύντομα αφηγήματα που έχουν γραφτεί τα τελευταία χρόνια. Λειτουργώντας ως προβοκάτορας-δημιουργός κατορθώνει να στήσει με τους ήρωες και τις περιπέτειές του ένα εξωφρενικά ανθρωποκεντρικό σύμπαν, όπου το στοιχείο του φανταστικού έρχεται από εκεί που δεν το περιμένεις για να αποκαλύψει τον παραλογισμό της πραγματικότητας και τη γελοιότητα των καθιερωμένων κοινωνικών, πολιτικών και άλλων αφηγήσεων. Ακόμα και οι πιο δραματικές καταστάσεις επιδέχονται μιας χαμογελαστής –έστω- ανάγνωσης και ακόμα και οι χαζοχαρούμενες στιγμές κρύβουν κρίσεις μελαγχολίας. Και ευτυχώς που πάντα θα υπάρχει τέτοια λογοτεχνία που να μας δίνει τις σωστές τις αφορμές να αποκωδικοποιούμε -από μόνοι μας- των σκοτεινών ζώων μας τα ηλιόλουστα μυστήρια.

Μια ιστορία του φίλου μας του Έτκαρ ανά οκτώ ώρες, μέχρις εξαντλήσεως της συσκευασίας, και σύντομα θα δείτε τη φαντασία σας να χτίζει γέφυρες εκεί όπου ως τώρα η λογική σας αναρωτιόταν που θα βρεθούνε τα λεφτά για να πληρώσει τον βαρκάρη. Σε περίπτωση που δοκιμάσετε τον «Οδηγό του λεωφορείου» και ο οργανισμός σας εξακολουθεί να ζητάει περισσότερη από την ενδεικνυόμενη δοσολογία, τότε συνεχίστε διαβάζοντας το «Κορίτσι στο Ψυγείο», του ιδίου συγγραφέα, σε μετάφραση Λουΐζας Μιζάν, πάντα από τον Καστανιώτη.

Ένα βιβλίο για αυτούς που θέλουν να κοιτάξουν μακριά:

«Η γραμμή του ορίζοντος», του Χρήστου Βακαλόπουλου, Εστία 1991. Με την άνεση που μας δίνει η ψευδαίσθηση της ικανότητας ανάλυσης του πρόσφατου ιστορικού προϊόντος, μπορούμε να αντιληφθούμε καταρχάς την κρίσιμη –σίγουρα μεταιχμιακή- στιγμή που γράφτηκε και κυκλοφόρησε αυτή η συλλογή διηγημάτων. Ο Βακαλόπουλος, ο ιδιοφυής συγγραφέας-γεφυροποιός, που πρόλαβε να ζήσει τα απατηλά «τρελά χρόνια» των δεκαετιών '70 και '80, αλλά και να μαντέψει την εποχή της απομάγευσης που ακολούθησε, είναι ενδεχομένως και ο μόνος λογοτέχνης της γενιάς του που θα επιβιώσει τελικά από αυτό το μακελειό που ονομάζεται σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Παρά την πολυπραγμοσύνη του, ο πρόωρος θάνατος του δεν άφησε μεγάλα περιθώρια στο τόσο υποσχόμενο, πριν από είκοσι και κάτι χρόνια, συγγραφικό του έργο. Να όμως που μπορούμε σήμερα εμείς, οι αμήχανοι θεατές της τόσο σιχαμερά προβλέψιμης πολιτικής αφήγησης των «κόκκινων γραμμών», διαβάζοντας τη δική του ανεπανάληπτη «γραμμή», να αναζητήσουμε ξανά εκείνον της προδομένης μας ψυχής απολεσθέντα ορίζοντα.

Τι είναι αυτό το βιβλίο; Ο ίδιος ο συγγραφέας του είχε πει: «η Γραμμή του Ορίζοντος είναι ένας ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου, ένα μελαγχολικό σημείο ισορροπίας, που μέσα στην καρδιά του θέρους αναλογίζεται τις ζάλες του βίου, μια παράκληση υπέρ νοσούντων, καμνόντων και αιχμαλώτων της δεκαετίας του '70». Το «ιατρείο», ως επίμονος αναγνώστης του έργου του Χρήστου Βακαλόπουλου, τολμά να συμπληρώσει πως είναι η κορυφαία, ενδεχομένως, πράξη πραγματικής αντίστασης που η λογοτεχνία μας των τελευταίων δεκαετιών έχει να επιδείξει. Αντίστασης στις πανταχού παρούσες συμπληγάδες της αρπαχτής και της ευτέλειας που ακόμα εξακολουθούν μπροστά στα πάντα έκπληκτά μας μάτια να συνθλίβουνε αυτήν την χώρα, την τόσο μίζερη και γοητευτική ταυτόχρονα.

Το ξέρω, η εποχή έχει πια για τα καλά αναστατώσει την καθημερινότητά σας κι επιθυμείτε να σας συνταγογραφώ βιβλία πιο αδιάβροχα, που την αλμύρα των παραθεριστικών σας διαθέσεων καλύτερα να την αντέχουν. Μην ξεγελιέστε όμως! Για όπου κι αν ξεκινήσετε, αργά ή γρήγορα ξανά στο ίδιο το σημείο θα βρεθείτε. Ποιος ξέρει; Ίσως τελικά αυτοί οι δύο μήνες να φέρουνε ονόματα Ρωμαίων Αυτοκρατόρων μόνο και μόνο για να θυμίζουν, σε εμάς τους ταπεινούς, τις ιμπεριαλιστικές τάσεις –και τα μοιραία αποτελέσματα αυτών- των καλοκαιρινών απωθημένων μας. Ως εκ τούτου, το «ιατρείο» τη στιγμή αυτή δεν έχει παρά να σας προτείνει, απόψε κιόλας, να επιβιβαστείτε και να αναχωρήσετε προς τον ορίζοντα ετούτου του βιβλίου.

Ένα βιβλίο για αυτούς που θέλουν να πάνε στην Κούβα:

«Η βρώμικη τριλογία της Αβάνας», του Pedro Juan Gutiérrez, Μεταίχμιο 2011 (μετάφραση Κλεοπάτρα Ελαιοτριβιάρη). Αυτή είναι η τελευταία συνταγογράφηση του «ιατροείου» πριν φύγει για διακοπές και είπα σήμερα τη στήλη λίγο να την «βρωμίσω». Δεν είναι λίγοι οι σπουδαίοι συγγραφείς που έχουν καταπιαστεί με το δημοφιλές, μα τόσο παρεξηγημένο –γιατί άραγε;- σπορ της πορνογραφίας. Κάποιοι από αυτούς, όχι μονάχα μεγαλούργησαν γράφοντας για κώλους και γαμήσια, αλλά κατόρθωσαν να πούνε πράγματα που αλλιώς ενδεχομένως ποτέ να μην το είχαν καταφέρει. Αναμφίβολα ο Pedro ο Juan ο Gutiérrez είναι ένας από αυτούς, που αναρωτιέμαι πώς θα μπορούσε καλύτερα την Alma de Cuba να αποδώσει, αν δεν κατέφευγε στη σάρκινη και υγρή μυθολογία της με κάτι τέτοιες ιστορίες:

«Δεν με κορόιδεψε. Ήταν εκεί. Πανέμορφη. Έλαμπε ανάμεσα σ' όλες τις άλλες. Πουλούσε τις φόρμες στην είσοδο του Ούλτρα. Αυτό θα πει γυναίκα. Φορούσε μια ολόσωμη εφαρμοστή μαύρη φόρμα από λίκρα, με όλη την πλάτη έξω. Το μαλλί ίσιο και ελεύθερο. Ψηλοτάκουνα παπούτσια πλατφόρμες, μέσα στη μόδα, και πόδια γυμνασμένα, τέλεια. Κορμί σφριγηλό, θεϊκό. Ήταν σχεδόν γυμνή. Διαγράφονταν τα πάντα. Οι ρώγες, ο αφαλός, η απαλή καμπύλη της κοιλιάς μέχρι τα μικρά χείλη του κόλπου της. Μπορούσα σχεδόν να μυρίσω τις μασχάλες της, μ' αυτό τον λεπτό και ερωτικό ιδρώτα που έχουν οι μαύρες. Τι όμορφη γυναίκα, γαμώτο! Ήταν πολλές γυναίκες μαζεμένες που πουλούσαν τα πάντα. Από δολάρια μέχρι τσίχλες. Συνέχεια σε κίνηση, κοιτάζοντας τριγύρω. Παραφυλώντας για αστυνομικούς που από μακριά έκαναν τα στραβά μάτια, αλλά με το σκληρό βλέμμα εκείνου που ξέρει ότι έχει το παιχνίδι στα χέρια του. Ήταν όλες τους έτοιμες να βάλουν στις τσάντες το εμπόρευμα που είχαν στο χέρι και να εξαφανιστούν σαν δαιμονισμένες. Στην τσίτα, με τα μάτια τους δεκατέσσερα, στην πρίζα. Στάθηκα για μια στιγμή πίσω της. Είχε πολλή ζέστη και ήταν ιδρωμένη. Είχε μια πολύ λεπτή μυρωδιά ιδρώτα. Ο πούτσος μου άρχισε να πρήζεται με τη μία. Μόνος του. Μόλις τη μύρισα κύλωσα. Ψιθυριστά της είπα στο αυτί: "Σου τα αγοράζω όλα όσα σου έχουν μείνει".»

Διαβάστε βιβλία εξωτικά και ταξιδιάρικα και αφήστε τους χάρτινους προορισμούς για τους τουρίστες. Διαβάστε βιβλία ερωτικά και ερωτεύσιμα και όχι οδηγίες χρήσεως του έρωτα, του πάθους, της λαγνείας. Διαβάστε αυτά που έχετε ανάγκη και όχι τα άλλα που υπαγορεύουν τις ανάγκες σας. Και τέλος πάντων, διαβάστε ό,τι γουστάρετε, και γράψτε ακόμα, αν το έχετε, μα πρώτα από όλα ζήστε. Καλό σας καλοκαίρι!

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν ξυπνήσανε καλά:

«Η Μεταμόρφωση», του Franz Kafka, Ροές 2001 (μετάφραση Δημ. Στ. Δήμου). «Τα βιβλία που έχουμε ανάγκη είναι εκείνα που πέφτουν σαν το τσεκούρι στην παγωμένη θάλασσα της ψυχής μας». Τέλος (ημερολογιακό) καλοκαιριού, αναγγελία του αναπόφευκτου χειμώνα, αρχή νέας χρονιάς –κάποτε πρέπει να πάψει αυτό το αστείο με την ψευτοπρωτοχρονιά της πρώτης του Γενάρη- και πάμε να ξεκινήσουμε με κάτι, όσο δεν πάει άλλο, κλασικό όχι για να ζεσταθούμε φυσικά, αλλά για να καούμε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα.

Όταν μιλάμε για τόσο μεγάλους δημιουργούς –μάγους, προφήτες, καταραμένους, εκλεκτούς... πείτε τους όπως θέλετε- νομίζω είναι προτιμότερο να αναφερόμαστε στον «κόσμο» τους και όχι στο «έργο» τους απλώς. Όποτε, κάπως έτσι, μπαίνοντας στον ερεβώδη και εφιαλτικό, μα πάντως συγκλονιστικό και πολλαπλώς ωφέλιμο, κόσμο του Franz του Kafka, πέφτουμε αναπόφευκτα πάνω στην «Μεταμόρφωση». Και όπως η σύγχρονη λογοτεχνία –και ο κινηματογράφος μάλλον- δε θα ήταν αυτή που είναι σήμερα, χωρίς τη «θεία» μεσολάβηση ετούτου του συμπλεγματικού Εβραίου από την Πράγα, έτσι και γενικά οι αφηγηματικές μας τεχνικές (της ψυχαναλυτικής συμπεριλαμβανομένης) δε θα μπορούσαν να προχωρήσουν τόσο, αν δεν υπήρχε το περίφημο αυτό και διαβόητο εύρημα, το καφκικό μοτίβο, που άρχισε με τη νουβέλα αυτή να παίρνει σάρκα και οστά - για να μην πω κεραίες και δαγκάνες. Και αν εξακολουθεί, μετά από τόση καφκική πραγματικότητα τριγύρω σας, να σας φαίνεται παράλογη η μεταμόρφωση του Gregor του Samsa σε απεχθές ζώο, ρίξτε μια δεύτερη ματιά σε όλα αυτά που σας σερβίρουν καθημερινά ως λογική και νομοτέλεια, και ύστερα ξανασκεφτείτε το. Δε φταίει ο Kafka που έγινε ο κόσμος τόσο καφκικός και πλέον καμία μεταμόρφωση δε φαίνεται να μας προσβάλλει.

Τη «Μεταμόρφωση» μπορείτε να τη συναντήσετε σε έξι τουλάχιστον διαφορετικές μεταφράσεις –από τις εκδόσεις Zoobus κυκλοφορεί επίσης η πολύ καλή κόμικ διασκευή του Peter Cooper (σε μετάφραση Νατάσσας Χασιώτη). Το «ιατρείο» κατέληξε να συνταγογραφήσει αυτήν των Εκδόσεων Ροές, όχι μονάχα για τη ροϊκότητά της (μέτριο λογοπαίγνιο), αλλά και για τη σύντομη μα περιεκτική ανάλυση (από τον ίδιο τον μεταφραστή) των καφκικών απωθημένων που τη συνοδεύει, και βέβαια την εισαγωγή του Hermann του Hesse, που στέκεται πιο πολύ στην ακατανίκητη ροπή του Kafka προς τον ιδιάζοντα μυστικισμό του.

Ένα βιβλίο για αυτούς που θέλουν να τους θυμούνται:

«Θέρος», του J. M. Coetzee, Μεταίχμιο 2010 (μετάφραση Αθηνά Δημητριάδου).

Πάντα αναρωτιόμουν τι άλλο θα μπορούσε να γράψει ένας συγγραφέας, αφού τιμηθεί με την ανώτατη –τουλάχιστον για ετούτο τον πλανήτη- διάκριση, που είναι το Νόμπελ της Λογοτεχνίας. Να πω την αλήθεια, δεν έχω κάνει κάποια επισταμένη έρευνα πάνω στο έργο των άλλων βραβευθέντων και έτσι το «Θέρος» παίζει να είναι το πρώτο μετανομπελικό βιβλίο που έπεσε στα χέρια μου. Και ιδού τι ανακάλυψα: Πρώτον, ο κύριος Coetzee μετά το ταξιδάκι του στη Στοκχόλμη το 2003 –είχαν προηγηθεί δυο Bookerκι ένας σκασμός από άλλα διάφορα βραβεία- το έριξε στον πειραματισμό, ξορκίζοντας με κάποιον τρόπο το μάλλον συντηρητικό του παρελθόν, που ωστόσο τον ανέδειξε. Και δεύτερον, κάθισε ο άνθρωπος και προφανώς αναρωτήθηκε «ποιος είμαι εγώ που έχω γράψει όλα αυτά που σας αρέσει να διαβάσετε;» και από τον προβληματισμό αυτόν προέκυψε ίσως η πιο πρωτότυπη αυτοβιογραφία. Η οποία ωστόσο δεν αφορά ολόκληρή του τη ζωή, αλλά μονάχα μια σύντομη περίοδο (περίπου μια πενταετία), όπου ο ίδιος αφενός αρχίζει να δημιουργεί ως νέος συγγραφέας, η χώρα του αφετέρου (η Νότια Αφρική) συνεχίζει ακόμα να βυθίζεται μέσα στα αυτοκαταστροφικά πολιτικά της αδιέξοδα.

Κι όμως, δε βρίσκεται καθόλου εκεί η πρωτοτυπία του εγχειρήματός του, αλλά υπάρχει ένα εύρημα ιδιοφυές που πράγματι το απογειώνει. Αφηγητές και εν τέλει και κριτές του έργου και της ζωής του αυτοβιογραφούμενου είναι κυρίως οι πρώην γκόμενές του. Ή μάλλον αυτές που τον απέρριψαν ή που τον χώρισαν παρά τη θέλησή του. Η Julia, η Margot, η Adriana, η Martin και η Sophie, οι πέντε, ας πούμε, υποψήφιες –οι πιο πολλές μόνο στη φαντασία του- κυρίες Coetzee μας εξηγούν με τρόπο απολύτως πειστικό γιατί προτίμησαν να ζήσουν τη δική τους ζωή παρά να τη περάσουν μες στην παχιά σκιά ενός «περίεργου» ανδρός επιφανούς, μέχρις αυτός να γίνει στα γεράματα ένας ακόμα νομπελίστας λογοτέχνης. Πέρα από την αναπόφευκτη πολιτική επίγευση που αφήνει το βιβλίο –ας μη ξεχνάμε πως όλα αυτά συμβαίνουν μεσούντος του Apartheid- αποτελεί ένα πολύ ερωτικό αλλά και διασκεδαστικό ανάγνωσμα, που θα σας δώσει για τα καλά να καταλάβετε πως, όπως σε όλες τις ιστορίες φυσικά, έτσι και στη δική σας, δεν είστε οι μοναδικοί αφηγητές όπως και ούτε οι μόνοι αναγνώστες.

Ένα βιβλίο για αυτούς που δεν ξέρουν τι να φορέσουν:

«Ο άνθρωπος που έβλεπε τα τρένα να περνούν», του George Simenon, Άγρα 2004 (μετάφραση Αργυρώ Μακάρωφ). Καταρχάς τρεις απαραίτητες, νομίζω, διευκρινήσεις: Πρώτον, μεταφρασμένα στα ελληνικά κυκλοφορούν δύο βιβλία με αυτόν τον ίδιο ακριβώς τίτλο. Το ένα είναι του Βέλγου μαιτρ με το οποίο είπε το ιατρείο να ασχοληθεί αυτή τη βδομάδα και το άλλο είναι του επίσης σπουδαίου Τσέχου συγγραφέα Buhumil Hrabal, του οποίου ο πρωτότυπος τίτλος είναι «Ostře sledované vlaky» («Closely Observed Trains» στα αγγλικά, όπως και έγινε παγκοσμίως γνωστό μέσω της κινηματογραφικής μεταφοράς του). Δεύτερον, αμφότερα τα δυο μυθιστορήματα καμία σχέση δεν έχουν με την ακατανόητη για τους πολλούς συνήθεια του trainspotting. Και τρίτον, αν και «τα τρένα» στα εξώφυλλα και των δύο βιβλίων, όπως και αλλού άλλωστε, θα τα συναντήσετε ως «τρένα»(με «ε»), συγχωρέστε με αλλά στο «ιατρείο μικρών ζώων» τέτοιες ανούσιες απλοποιήσεις δε χωράνε.

«Τέλος, αν είχε ψάξει να βρει μέσα του, με απόλυτη ειλικρίνεια, τι τον προόριζε για ένα τόσο πολυτάραχο μέλλον, σίγουρα δεν θα του είχε έρθει στο νου μια φευγαλέα αίσθηση, σχεδόν επιλήψιμη, που τον αναστάτωνε κάθε φορά που έβλεπε το τρένο να περνά, κυρίως τη νύχτα, μεταφέροντας πίσω από τις τραβηγμένες κουρτίνες το μυστήριο των ταξιδιωτών.» Το «Homme qui regardait passer les trains» (εδώ έχουμε μια κατά λέξη απόδοση του τίτλου)δεν ανήκει στον σκληρό πυρήνα της πληθωρικής εργογραφίας του διασημότερου Βέλγου όλων των εποχών. Εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με κάποιο από τα «λαϊκά» (ο χαρακτηρισμός ανήκει στον ίδιο τον συγγραφέα τους) αστυνομικά του αφηγήματα, αλλά για ένα στιβαρό ψυχολογικό μυθιστόρημα, το οποίο, αν δεν είχε ο δημιουργός του εγκλωβιστεί στα εμπορικά στερεότυπα που ο ίδιος με επιμέλεια κατασκεύασε, ενδεχομένως και να είχε ήδη χαρακτηριστεί ως το Έγκλημα και Τιμωρία του 20^{ου} αιώνα. Με πρόφαση μια υποτυπώδη, έως αδιάφορη, αστυνομική πλοκή, ο Simenon κατάφερε στο βιβλίο αυτό να τα βάλει με την μεγαλύτερη από τις εμμονές του: Αυτήν του «Γυμνού Ανθρώπου». Του ανθρώπου δηλαδή που κατόπιν και με αφορμή ένα τραυματικό συμβάν απεκδύεται σταδιακά των συμβάσεων της κοινωνίας και της εποχής του, εωσώτου βρεθεί οριστικά στο περιθώριο όχι μόνο της ζωής, αλλά και της λογικής και της πραγματικότητας.

Διαβάστε το βιβλίο αυτό, όλοι εσείς οι «ντυμένοι άνθρωποι» και αφήστε την κινηματογραφική του αφήγηση, την εξωφρενικά ρεαλιστική πλοκή, την πολυδιάστατη ανάλυση και κυρίως το σπαρακτικό φινάλε του ανεπαισθήτως να σας βγάλουν από τα ρούχα σας.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ονειρεύονται ακόμα τροπικούς:

«Η σάρκα του αφέντη», του Dany Laferrière, Άγρα 2006 (μετάφραση Αργυρώ Μακάρωφ). «Ένα πρωί η χώρα ξύπνησε χωρίς πατέρα.» Ακόμα ένα «εξωτικό» ανάγνωσμα, από την πιο σεισμογενή πολιτικά και ερωτικά περιοχή του πλανήτη, ως ελάχιστη πράξη αντίστασης του «ιατροείου» στην επερχόμενη επέλαση της βαρυχειμωνιάς στους δέκτες μας και στα παράθυρά μας. Η Αϊτή, η πρώτη ανεξάρτητη χώρα που δημιουργήθηκε κατόπιν επιτυχημένης εξέγερσης σκλάβων (και η πρώτη, παρεμπιπτόντως, που αναγνώρισε την ελληνική επανάσταση του 1821), πρωταγωνιστεί στο βιβλίο αυτό, όχι ως σαγηνευτικός τουριστικός προορισμός για τους ευρωπαίους αναγνώστες του, αλλά ως μια ρεαλιστική τοιχογραφία της σύγχρονης καραϊβικής πραγματικότητας. Άλλωστε, η λογοτεχνία, η σωστή λογοτεχνία, μπορεί να ταξιδεύει διαρκώς –ακόμα και όταν οι συγγραφείς της παραμένουνε ασάλευτοι- αλλά τουρισμό, όχι, δεν έχει δικαίωμα να κάνει.

Ο πατέρας-αφέντης (ο διαβόητος δικτάτορας Papa Doc) εκλείπει αιφνιδίως, αφήνοντας πίσω, ως μόνη θλιβερή κληρονομιά, την ίδια του τη σάρκα, που τώρα πια τα πεινασμένα του παιδιά χιμούν να την κατασπαράξουν. Το Port-au-Prince είναι μια πόλη ανελέητων κυνηγών και πρόθυμων θηραμάτων και ο Laferrière μας βάζει, με τρόπο εξόχως ποιητικό μες στην ωμότητά του, να τρέξουμε πίσω από τους νεαρούς του ήρωες, παρακολουθώντας αθμαίνοντας τα ένδοξα και ελεεινά τους κατορθώματα. Να τους ξετρυπώσουμε στις φωλιές των κραυγαλέων τους παθών και να μοιραστούμε το σκοτεινό μερίδιο του πόθου τους, μέσα σε ένα σύστημα και σκηνικό, όπου μόνο το νόμισμα της ηδονής έχει μια κάποια ανταλλακτική αξία. Η επανάσταση πλέον δεν είναι παρά ένα προϊόν και ως τέτοιο συσκευάζεται, τιμολογείται, διανέμεται, πουλιέται και αγοράζεται. Η ορφανή νεολαία θέλει να επαναστατήσει αλλά δεν ξέρει ακόμα απέναντι σε τι, μες «στην καρδιά αυτής της αμερικάνικης χλωρίδας και πανίδας», και αμήχανα-μηχανικά ξεσπά στον πιο σκληρό εσωτερικό εμφύλιο κατανικώντας τον ίδιο τον εαυτό της.

Συνεχίστε να διαβάζετε και συνεχίστε προφανώς να ονειρεύεστε, αλλά μην ξεχνάτε πως οι Τροπικοί θέλουν κι αυτοί τον τρόπο τους.

Ένα βιβλίο για αυτούς που τα παίρνουν όλα πολύ προσωπικά:

«Πουτάνες Φόνισσες», του Roberto Bolaño, Άγρα 2008 (μετάφραση Έφη Γιαννοπούλου). «Οι γυναίκες είναι πουτάνες φόνισσες, Μαξ, είναι μαϊμούδες που τρέμουν απ' το κρύο και ατενίζουν τον ορίζοντα από ένα άρρωστο δέντρο, είναι πριγκίπισσες που σε ψάχνουν στο σκοτάδι, κλαίγοντας, ψάχνοντας τις λέξεις που ποτέ δεν θα μπορέσουν να πουν. Ζούμε στην παρεξήγηση κι εκεί διαγράφουμε τους κύκλους της ζωής μας». Αν και ο Roberto ο Bolaño έχει γίνει παγκοσμίως γνωστός, και τελευταία αρκετά αγαπητός και στη χώρα μας, χάρη κυρίως στα έργα του «Οι Άγριοι Ντετέκτιβ» και «Τηλεφωνήματα» (στα ελληνικά κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Καστανιώτη και Άγρα αντίστοιχα), το «ιατρείο», για καθαρά προσωπικούς λόγους -δεν είναι της παρούσης- επέλεξε να σταθεί στην πιο ξεχωριστή από τις αριστοτεχνικές συλλογές διηγημάτων του. «Όπως λένε και οι γκάνγκστερ, δεν είναι τίποτα προσωπικό, Μαξ. Εννοείται πως σ' αυτή τη δήλωση υπάρχει ένα μέρος αλήθειας κι ένα μέρος ψέματος. Πάντα είναι κάτι προσωπικό. Έχουμε φτάσει σώοι μέσα από το τούνελ του χρόνου επειδή είναι κάτι προσωπικό. Διάλεξα εσένα επειδή είναι κάτι προσωπικό.»

Το θέμα του βιβλίου αυτού είναι η ομορφιά. Η ομορφιά που αναζητούν απεγνωσμένα οι ήρωες των ιστοριών του, ακόμα και μέσα στα πιο αποτρόπαια μέρη του κόσμου τους, ακόμα στις πιο ερεβώδεις συνθήκες της ζωής τους. Η ομορφιά που ο συγγραφέας ωθεί τους αναγνώστες του να ανακαλύψουν, ακόμα και στις πιο φαινομενικά διεστραμμένες εκφάνσεις της ποιητικής του. Η ομορφιά της περιπλάνησης και της αποπλάνησης. Στον πλάνητα πλανήτη του σπουδαίου Χιλιανού λογοτέχνη όλοι μετακινούνται διαρκώς, στο χώρο και στο χρόνο. Όλα ρέουν, ιδέες, πάθη, όνειρα, αισθήματα και αντιλήψεις κυλούν και πάνε προς τη μεγάλη θάλασσα της πανανθρώπινης συνείδησης. Και ο συγχωρεμένος ο Bolaño, μάστορας της ψυχοθραυστικής γραφής και ήδη κλασικός στο είδος του, κατάφερε να αλιεύσει μέσα από αυτόν τον Νότιο Παγωμένο Ανθρωπωκεανό τις πιο προσωπικές -δικές του και δικές μας- ιστορίες.

Διαβάστε τις «πουτάνες» του Bolaño και αναζητήστε τις «φόνισσες» στα υπόλοιπα βιβλία του. Μέχρι να βρείτε κάποια να λέει κάτι σαν κι αυτό: «Εγώ είμαι ήρεμη και δεν ξέρω τι είδους είναι η κραυγή σου. Ξέρω μόνο πως επιτέλους συναντηθήκαμε, και εσύ είσαι ο παράφορος πρίγκιπας κι εγώ η ανελέητη πριγκίπισσα». Και αν το πάρετε προσωπικά, και πάλι δεν πειράζει.

Ένα βιβλίο για αυτούς που ζουν εντοιχισμένοι:

«Η πόλη και τα σκυλιά», του Mario Vargas Llosa, Καστανιώτης 2009 (μετάφραση Αγγελική Αλεξοπούλου). Όταν, πριν από τρία χρόνια, ο Mario ο Vargas ο Llosa σήκωνε το Νόμπελ Λογοτεχνίας, η Σουηδική Ακαδημία αιτιολογούσε την επιλογή της αυτή λέγοντας ότι ο σπουδαίος Περουβιανός συγγραφέας βραβεύεται –μεταξύ άλλων- «για τη χαρτογράφηση των δομών της εξουσίας και τις διεισδυτικές εικόνες της αντίστασης του ατόμου, της εξέγερσης και της ήττας του». Το «Ιατρείο» χωρίς να έχει, δυστυχώς, πλήρη άποψη για το σύνολο του έργου του, και διατηρώντας σοβαρές επιφυλάξεις για τις μετέπειτα πολιτικές επιλογές του, αναγνωρίζει πως το πρώτο μυθιστόρημα του Llosa (κυκλοφόρησε το 1963) είναι ένα από τα πιο στιβαρά πολιτικά βιβλία του προηγούμενου αιώνα. Άλλωστε, οι «χαρτογραφικές» του ικανότητες, πολύ πριν από τη Svenska Akademien, αναγνωρίστηκαν από το Colegio Militar Leoncio Prado, τη στρατιωτική σχολή δηλαδή όπου και εκτυλίσσεται η δράση του μυθιστορήματος, και όπου, άμα τη κυκλοφορία του, κήκαν συμβολικά σε μια σεμνή τελετή χίλια περίπου αντίτυπά του.

Το «La ciudad y los perros» είναι μια ιστορία εγκιβωτισμένων αξιών, κανόνων και συνθηκών: Η φυσική κοινωνία διέπεται από ένα κατασκευασμένο σύστημα που χτίζει τείχη για να την προφυλάξει από τους επίσης κατασκευασμένους εχθρούς της. Μέσα στα σπλάχνα της κοινωνίας και εντός ενός άλλου συμπλέγματος τειχών – αυτών των στρατώνων της- φυλάσσεται, με απώτερο σκοπό να διαφυλάττει το περιβάλλον μητρικό, ένα άλλο υποσύστημα πολύ πιο άκαμπτο και αυστηρό. Το κάθε στέλεχος αυτού του υποσυστήματος δημιουργεί με τη σειρά του ένα νέο, νοητό αλλά ακόμα πιο απόλυτο, περιτείχισμα προκειμένου να περισώσει, όσο το επιτρέπουν οι σωματικές και ψυχικές του αντοχές, τα χαρακτηριστικά της φυσικής κοινωνίας από όπου και προέρχεται. Και ξέρετε τι γίνεται σε αυτές τις περιπτώσεις όπου το ένα τείχος ακουμπάει πάνω στο άλλο, όταν μια σειρά τυχαίων (ή μήπως τοιχέων;) περιστατικών αρχίζει να κάνει να τρέμουν τα θεμέλιά τους...

Ένα βιβλίο για αυτούς που απομακρύνονται:

«Στου διαόλου τη μάνα», του António Lobo Antunes, Πάπυρος 2008 (μετάφραση Αθηνά Ψυλλιά). «Να 'μαστε λοιπόν, αμετάκλητα μόνοι στο κατάστρωμα ενός κρεβατιού χωρίς πυξίδα, να τραμπαλιζόμαστε πάνω στο χαλί του δωματίου σαν σε διστακτική σχεδία.» Το αριστούργημα αυτό της πορτογαλικής λογοτεχνίας, που πολλοί συγκρίνουν ακόμα και με το «Ταξίδι στην άκρη της νύχτας» του Céline, θα μπορούσε να είναι απλώς ένα σπουδαίο αντιπολεμικό μυθιστόρημα, εάν το θέμα του περιοριζόταν στην εμπειρία του πολέμου. Μόνο που το «Os cus de Judas» (κυριολεκτικά σημαίνει «στον κώλο του Ιούδα»), που γράφτηκε με αφορμή την οδυνηρή συμμετοχή του συγγραφέα του στον ανώφελο αποικιοκρατικό πόλεμο της Αγκόλας, τελικά μιλάει περίπου για τα πάντα.

Ο Antunes γράφει για τη μεγαλύτερη κατάρρα που βαραίνει το ανθρώπινο γένος, αυτήν της ανάμνησης του απολεσθέντος παραδείσου και για την κόλαση όπου η εμμονή της επανάκτησής του μπορεί να οδηγήσει. Κι ενώ για την Πορτογαλία του Salazar απολεσθείς παράδεισος είναι το ένδοξο αυτοκρατορικό παρελθόν, που στις αρχές της δεκαετίας του '70 μόνο με γελοίο αναχρονισμό φαντάζει, για τον ήρωα του μυθιστορήματος δεν είναι παρά ο διαρρηγμένος συντροφικός δεσμός με την ιδανική παλιά του ερωμένη. Στο βωμό αυτής της μάταιης επανάκτησης τα καθεστώτα, αδιάφορο αν είναι φασιστικά ή δημοκρατικά, θα στέλνουν πάντα τους φαντάρους τους στου διαόλου τη μάνα να σφάζουν και να σφάζονται και οι άνθρωποι, αδιάφορο αν είναι δολοφόνοι ή ποιητές, θα θυσιάζουν αμέτρητες νύχτες λευκές στριφογυρίζοντας μες στα τρικυμισμένα τους σεντόνια. Ή συντροφιά με ρέπλικες του οιστρογόνου παραδείσου τους θα μακελεύουν εις το διηνεκές αισθήματα και αισθήσεις.

Αλλά για αυτό ακριβώς υπάρχει η λογοτεχνία. Όχι μονάχα για να μας ταξιδεύει μακριά, αλλά και για να μας θυμίζει το σημείο από όπου όλοι κάποια στιγμή αρχίσαμε να απομακρυνόμαστε. «Γι' αυτό, σας παρακαλώ, πλησιάστε προς εμένα, μυρίστε τη λακκούβα μου στο στρώμα, χαϊδέψτε τα μαλλιά μου σαν να νιώθετε για μένα την απαλή και διψασμένη βία μιας αληθινής τρυφερότητας, διώξτε έξω στο διάδρομο τη μολυσματική, μισητή και σκληρή οσμή του πολέμου και φτιάξτε μια διάφανη παιδική γαλήνη για τα συντετριμμένα κορμιά μας.»

Ένα βιβλίο για αυτούς που κινήσανε για αλλού:

«Γιάκομπ Φον Γκούντεν», του Robert Walser, Ροές 2012 (μετάφραση Βασίλης Πατέρας). «Έχω πάψει να εξελίσσομαι. Ίσως να μην απλώσω ποτέ κλαδιά και κλωνάρια. Κάποια μέρα θα σκορπίσω γύρω μου ένα άρωμα, θα πετάξω ανθούς και, για τη δική μου μόνο ευχαρίστηση, θα ευωδιάσω λιγάκι, κι έπειτα θα γείρω το κεφάλι, χέρια και πόδια θα μουδιάσουν παράξενα, το πνεύμα, η περηφάνια, ο χαρακτήρας, όλα, όλα θα σπάσουν και θα μαραθούν, κι εγώ θα είμαι νεκρός, όχι πραγματικά νεκρός, αλλά νεκρός με μια διαφορετική έννοια, κι έπειτα θα ψευτοζήσω κοντά εξήντα χρόνια και θα πεθάνω.»

Το μυθιστόρημα αυτό φέρει ως τίτλο το όνομα του ήρωά του, ενός νεαρού αριστοκράτη που εγκαταλείπει την οικογένεια του και την κοινωνική του τάξη για να κλειστεί οικότροφος σε κάποια σχολή για υπηρέτες και να «εξασκηθεί στην ταπεινότητα». Ο υπότιτλός του στη γλώσσα του πρωτοτύπου (ο Ελβετός Walser έγραφε στα Γερμανικά) είναι «Ein Tagebuch», δηλαδή «Ένα Ημερολόγιο» και πράγματι είναι μια ιστορία, αναπτυγμένη πάνω σε μια τέτοια ημερολογιακή δομή, της εσώκλειστης ζωής του Γιάκομπ του φον Γκούντεν στο Ινστιτούτο Μπενζαμέντα. Η ελληνική του έκδοση χρησιμοποιεί ως υπότιτλο όμως την ποιητική φράση «...αυτό το όνειρο που ονομάζουμε ζωή...», που ακούγεται σε κάποια από τις πιο χαρακτηριστικές σκηνές αυτού του συγκλονιστικού βιβλίου, όχι τόσο για να μας παραπλανήσει ως προς τις προθέσεις του, όσο για να μας βάλει το συντομότερο στο πνεύμα του, το οποίο δεν είναι άλλο από την ίδια την παραπλάνηση, τη σύγχυση ανάμεσα στον κόσμο τον ονειρικό και στην πραγματικότητα. Ανάμεσα στη ζωή των συμβάσεων, των τρόπων, των φιλοδοξιών και την αληθινή, τη φυσική ανθρώπινη κατάσταση των πραγμάτων.

Ο ίδιος ο Walser, σκοτεινός άγιος των γερμανικών γραμμάτων, λάτρης της φυγής και των περιπλανήσεων στα νιάτα του («κάθε φορά που παίρνω τους δρόμους, ερωτεύομαι πάραυτα») και στη συνέχεια θύμα των ψυχικών του εκτροχιασμών («δεν είμαι εδώ για να γράφω, αλλά για να τρελαθώ») κατάφερε, με την περιορισμένη κατά τα άλλα συγγραφική σταδιοδρομία του, να απασχολήσει, αλλά και να επηρεάσει, όσο ελάχιστοι το έργο πολλών άλλων μεγάλων λογοτεχνών. Και το αινιγματικό όσο και αποκαλυπτικό «Γιάκομπ φον Γκούντεν», με τα σπαρακτικά του υπαρξιακά ξεσπάσματα και τις εφιαλτικές του προφητείες για την εξέλιξη του είδους μας, παραμένει ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του 20^{ου} αιώνα. Για όπου και αν έχετε κινήσει, διαβάστε το κι αφήστε το να κάνει τη δουλειά του – δε μπορεί, όλου και κάπου θα σας πάει.

Ένα βιβλίο για αυτούς που τους αρέσουν τα παιχνίδια:

«Το κουτσό», του Julio Cortázar, Εξάντας 1988 (μετάφραση Κώστας Κουντούρης).

«Αγγίζω το στόμα σου, μ' ένα δάχτυλο αγγίζω την άκρη απ' το στόμα σου, το σχεδιάζω σαν να γλιστράει απ' το χέρι μου, σαν να μισανοίγει το στόμα σου για πρώτη φορά και μου αρκεί να κλείσω τα μάτια για να τα σβήσω όλα και να ξαναρχίσω, κάνοντας κάθε φορά να γεννηθεί το στόμα που θέλω...»

Επειδή μου φάνηκε κάπως άδικο να κλείσω με ένα μόνο βιβλίο το 2013, μια χρονιά η οποία, ευτυχώς ή δυστυχώς –φαντάζομαι, όλοι το καταλάβατε- ήταν σα να εμπεριείχε περισσότερες χρονιές μέσα στις 365 μέρες της, επέλεξα για εορταστικό αποχαιρετισμό ένα μυθιστόρημα που επίσης εμπεριέχει πολλά μυθιστορήματα μέσα στις 680 του σελίδες. Ένα σπουδαίο μυθιστόρημα, μνημείο αληθινό της λογοτεχνίας του προηγούμενου αιώνα, για το οποίο ο ίδιος ο ιδιοφυής και παιχνιδιάρης συγγραφέας του προτείνει τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί κανείς να το διαβάσει. Τρόπος πρώτος: Ο «γραμμικός», το ξεκινάτε δηλαδή από την αρχή και προχωράτε, όπως και σε κάθε άλλο βιβλίο, μέχρι να φτάσετε στο τέλος, προτιμώντας την συμβατική φόρμα της έκδοσής του. Τρόπος δεύτερος: Ο «διαζευκτικός», απομονώνεται τα δυο επιμέρους τμήματα του βιβλίου (αυτό του Μπουένος Άιρες και εκείνο των Παρισίων) και τα διαβάσετε ξεχωριστά, ως να επρόκειτο για δυο ξεχωριστά έργα. Τρόπος τρίτος: «Ο παιγνιώδης», όπου και ακολουθείτε την αλλόκοτη αρίθμηση που υποδεικνύεται στο τέλος κάθε επιμέρους κεφαλαίου, πηδώντας σελίδες και ενότητες, όπως περίπου και στο ομώνυμο παιδικό παιχνίδι δρόμου, το οποίο αναρωτιέμαι αν υπάρχουνε ακόμα παιδιά που έστω να το γνωρίζουν. Όποια οδό ανάγνωσης και να επιλέξετε ή και επινοήσετε, ακόμα καλύτερα, από μόνοι σας, θα σας αποκαλυφθεί και ένα διαφορετικό βιβλίο, όπως εξάλλου συμβαίνει με όλου του κόσμου τα σημαντικά μυθιστορήματα, που ενδεχομένως και εν αγνοία των δημιουργών τους, να κυκλοφορούν σε τόσες εκδοχές όσοι και οι αναγνώστες τους. Και όσο θα παίζετε στη χάρτινη «Rayuela» του φίλου μας του Julio, στο μεγάλο αυτό ερωτικό και φιλοσοφικό αφήγημα, φιλοσοφήστε για τη χρονιά που φεύγει, ερωτευτείτε τη χρονιά που έρχεται, και πάνω από όλα, μην εγκαταλείψετε ποτέ αυτό το δόλιο, επικίνδυνο μα πάντα συναρπαστικό παιχνίδι που ονομάζεται Χρόνος.

«...τότε τα χέρια μου ψάχνουν να βουλιάξουν στα μαλλιά σου, χαϊδεύοντας αργά το βάθος τους, ενώ φιλιόμαστε σαν να είναι το στόμα μας γεμάτο λουλούδια ή ψάρια, με κινήσεις έντονες και άρωμα σκοτεινό και αν δαγκωνόμαστε ο πόνος είναι γλυκός και αν πνιγόμαστε σ' ένα σύντομο και τρομερό κύμα της ανάσας μας, αυτός ο στιγμιαίος θάνατος είναι ομορφιά και υπάρχει ένα μόνο σάλιο και μια γεύση ώριμου φρούτου και σε νοιώθω να τρέμεις πάνω μου σαν το φεγγάρι στο νερό.»

Έφαγα πολύ και gothica

Αυτή τη φορά ο όγκος των αποσκευών δε μου άφηνε μεγάλα περιθώρια. Θα ταξίδευα, μετά από πολύ καιρό, ξανά αεροπορικώς, οπότε έπρεπε μοιραία να διαλέξω. Ή ένα μεγάλο βιβλίο και χορταστικό, σαν το αχρείαστο μαύρο κουτί του αεροσκάφους της Iberia, ή πέντε-έξι μικρά και περιεκτικά, σαν τις οδηγίες προς τους αεροναυτιλλομένους που οι εταιρίες τοποθετούν σαδιστικά στις μάρσιπους των καθισμάτων τους – μην τις διαβάσετε ποτέ, θα σας αγχώσουν ακόμα περισσότερο. Προτίμησα το πρώτο. Έτσι, μια μέρα πριν την αναχώρηση, πήγα και προμηθεύτηκα τον «Μέλμοθ», συνεκτιμώντας αφενός ότι το κύριο μέρος της δράσης-περιπλάνησης εκτυλίσσεται στην χώρα προορισμού μου αφετέρου ότι ο συγγραφέας είχε εκ προοιμίου αποδώσει στο βασικό του ήρωα τον τίτλο του «περιπλανώμενου» («wanderer»), πράγμα που, αν μη τι άλλο, ένιωθα πως μου έκλεινε το μάτι.

Μα επειδή, για λόγους που είναι δύσκολο να αναπτύξω σε αυτό εδώ το κείμενο, η εικοσαήμερή μου περιπλάνηση περιορίστηκε αυστηρά στις calles τις Μαδρίτης, θα πράξω αναλόγως και σε αυτό το τρέχον αφιέρωμα. Και έτσι, ως ταξιδιώτης περίπου αταξίδευτος, θα περιπλανηθώ, όσο μου επιτρέπεται (και όσο φτάνει το μυαλό μου, φυσικά), σε αυτό που ονομάζεται gothic λογοτεχνία. Ιδού, λοιπόν, εννιά βιβλία «γοθικά», «νεογοθικά» και «ψευτογοθικά», που διάβασα και για τα οποία ίσως και να μπορέσω τελικά να πω δυο-τρία λόγια:

jeden, Μέλμοθ ο Περιπλανώμενος, του Charles R. Maturin (Gutenberg 2011, μετάφραση Χαρά Σύρου). Η ιστορία μέσα στην ιστορία μέσα στην ιστορία... μέσα στην Ιστορία! Το βιβλίο αυτό, που από πολλούς θεωρείται ως η βίβλος της γοθικής λογοτεχνίας, αποτίει φόρο τιμής σε μια από τις δημοφιλέστερες φανταστικές μορφές της ευρωπαϊκής λαϊκής κουλτούρας: Τον «Περιπλανώμενο Ιουδαίο». Το πρόσωπο αυτό, που λόγω κάποιας θείας ευλογίας ή κατάρας (οι γνώμες διίστανται και η διάσταση αυτή θα συνοδεύει στο εξής το σύνολο σχεδόν των απέθαντων θρύλων), είναι καταδικασμένο να ζει για πάντα και να περιπλανιέται (προφανώς για το ξεκάρφωμα) σε όλη τη γη έως δευτέρας παρουσίας.

Οι αλληπάλληλες εγκιβωτισμένες αφηγήσεις και οι διαδοχικοί εγκυβοτισμένοι (όχι, δεν υπάρχει τέτοια λέξη!) ήρωές τους συνθέτουν ένα ανεπανάληπτο ερεβώδες και εφιαλτικό μωσαϊκό, από το οποίο δε λείπουν ωστόσο και κάποιες σπαρταριστές αναλαμπές - ακόμα γελάω με το σχέδιο εκχριστιανισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διά της μεθόδου της «πυραμίδας».

Ο συγγραφέας, παρά την Ιρλανδική του καταγωγή (υπήρξε θείος ή κάτι τέτοιο του Oscar Wilde και μάλιστα ο διάσημος συγγενής του χρησιμοποίησε το όνομα «Melmoth» για λίγο καιρό μετά την αποφυλάκισή του από το Reading), άφησε πίσω του τα σαγηνευτικά μυστήρια του νησιού του, προτιμώντας να χτίσει το κύριο μέρος της δράσης του μυθιστορήματος στη μεσαιωνική Ισπανία. Ο στόχος του υπήρξε νομίζω προφανής. Αντιπαραθέτοντας τον απόκοσμο αντιήρωά του από τη μία και την Καθολική Εκκλησία από την άλλη, δεν έκανε τίποτα περισσότερο από το να πετάξει το μπαλάκι στον αναγνώστη, καλώντας τον να κρίνει ο ίδιος τι είναι αυτό που του εμπνέει το φόβο περισσότερο. Το κακό καλό ή το καλό κακό;

Πολλά συγχαρητήρια στην μεταφράστρια και ειλικρινή βιβλιοφιλική ευγνωμοσύνη στον κύριο Χριστοδούλου (επιμελητή της σειράς), ο οποίος, είκοσι χρόνια μετά το «Moby-Dick», βρίσκεται ξανά πίσω από μια σπουδαία εκδοτική αποκάλυψη!

dwa, Φρανκενστάιν, της Mary Shelley (Στοχαστής 1995, μετάφραση Θάνος Σακκέτας). Καλοκαίρι του 1816. Η πιο εκκεντρική τρελοπαρέα της εποχής μαζεύεται σε μια βίλα πλάι στη λίμνη της Γενεύης και γλεντά επινοώντας φρικιαστικές ιστορίες. Κάποια στιγμή ένας από τους τέσσερις γλεντζέδες πετάει την ιδέα: Γιατί δε γράφει ο καθένας μας από μια ghost story, να δούμε ποιος το κατέχει το θέμα περισσότερο; Ο Byron ή ο Polydori (ή και οι δυο μαζί ή και κανένας από τους δυο) γράφει (ή γράφουν) το «Βαμπίρ». Ο Shelley ξεχνιέται χαζεύοντας έξω από το παράθυρο τα σύννεφα της Ελβετίας και η καλή του αρχίζει να δημιουργεί το μυθιστόρημα που θα επηρεάσει περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο τη μετέπειτα λογοτεχνία (και το σινεμά) του τρόμου και του φανταστικού.

Η ιστορία είναι πλέον αρκετά γνωστή και εμπεδωμένη, ενώ ο θρύλος που αυτή γέννησε μοιραία αναβίωσε πολλές φορές στους δυο αιώνες που ακολούθησαν, κάθε φορά που οι πρόοδοι της καλπάζουσας επιστήμης έρχονταν σε σύγκρουση με τις όποιες επιταγές της όποιας ηθικής. Ωστόσο, αμφιβάλλω πολύ για το εάν οι σύγχρονοι αναγνώστες έχουν ρίζι, έστω και μια ματιά, στο κείμενο αυτού του «βλάσφημου» βιβλίου, το οποίο εκτός από ένα από τα δυο πιο διάσημα αριστουργήματα (μαζί με το «Δράκουλα» του Bram Stoker) της γοτθικής φιλολογίας, αποτελεί και έναν ύμνο στο όραμα του ρομαντισμού και στην ακατανίκητη διάθεση του ανθρώπου για υπέρβαση.

Άλλωστε νομίζω ότι ο πλήρης τίτλος του βιβλίου τα λέει όλα: «Frankenstein or The Modern Prometheus».

trzy, Το Πηγάδι και το Εκκρεμές, του Edgar Allan Poe (Αιγόκερως 1999, μετάφραση Δημοσθένης Κούρτοβικ). Η αλήθεια είναι πως δυσκολεύτηκα να καταλήξω σε κάποιο συγκεκριμένο βιβλίο, προκειμένου να αναφερθώ στον αδιαφιλονίκητο

πατέρα του american-gothic. Το σύνολο του έργου του συνιστά από μόνο του ιδιαίτερο κεφάλαιο στην ιστορία του εν λόγω ρεύματος, ενώ ο ίδιος ο Poe, τόσο με τα γραπτά του όσο και με τη ζωή του την ίδια, διάνοιξε νέα σκοτεινά μονοπάτια, επηρεάζοντας όλες σχεδόν τις μορφές της τέχνης που αγαπούν τα τρομερά και τα αλλόκοτα. Προτίμησα τελικά να «θυμηθώ» το διήγημα αυτό (στην προτεινόμενη έκδοση συμπεριλαμβάνονται άλλα έξι διηγήματα), κυρίως επειδή ο «Μέλμοθ» με οδήγησε σε αυτό συνειρμικά και μου έδωσε την αφορμή να το ξαναδιαβάσω.

Πάρτε λίγο: «...έρχονταν συχνά στιγμές που έλπιζα να τα καταφέρω, έρχονταν σύντομες, πολύ σύντομες στιγμές, που ξανάφερνα στη μνήμη μου κάποια θύμηση, που , όπως συχνά με διαβεβαίωνε μετά το λογικό μου, όταν έγινε πιο λαγάρ, δεν μπορούσε ν' αναφέρεται πουθενά αλλού παρά σ' εκείνη την κατάσταση φαινομενικής ανυπαρξίας. Αυτές οι φευγαλέες αναμνήσεις μιλούσαν αβέβαια για μεγάλες μορφές που με σήκωναν και με κουβαλούσαν προς τα κάτω –σιωπηλά, όλο και βαθύτερα- ώπου με τη σκέψη της απύθμενης αβύσσου στην οποία βυθίζομουν, μ' έπιασε ένας φοβερός ίλιγγος. Μιλούσαν, ακόμα, για μια ακαθόριστη ανατριχίλα που διαπέρασε την καρδιά μου, επειδή η καρδιά αυτή είχε γίνει τόσο αφύσικα ήρεμη. Ακολούθησε μια αίσθηση σαν να είχε πετρώσει το καθετί ολόγουρά μου· σαν εκείνοι που με κουβαλούσαν –μια πομπή από φαντάσματα!- να είχαν φτάσει κατεβαίνοντας ως τα σύνορα του απείρου και τώρα είχαν σταματήσει και ξαπόσταιναν. Τότε ακριβώς πρέπει να ένιωσα ένα αίσθημα μούχλας και υγρασίας· κι έπειτα όλα είναι παραλογισμός – ο παραλογισμός μιας θέλησης που θέλει να θυμηθεί το υπεράνθρωπο, το απαγορευμένο.»

cztery, Το Στρίψιμο της Βίδας, του Henry James (Άγρα 2010, μετάφραση Κοσμάς Πολίτης). Ο 19ος υπήρξε ο χρυσός αιώνας του gothic fiction και το παρακμιακό του fin de siècle έδωσε καινούριες διαστάσεις στο είδος, ωθώντας το ακόμα περισσότερο προς την επικράτεια του παράδοξου. Και αν ο Αμερικανοάγγλος Henry James απέχει από το να χαρακτηριστεί ως η επιφανέστερη μορφή της γοτθικής κουλτούρας, κατάφερε, ωστόσο, να «στρίψει» τη «βίδα» του με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτή να αναδειχθεί ως η εμβληματική νουβέλα, που συνδέει, όχι μόνο την αντίστοιχη λογοτεχνική παραγωγή των δύο τελευταίων αιώνων, αλλά και την ανάλογη σκοτεινή μυθολογία που άνθισε στις δύο όχθες του Ατλαντικού. Η ζοφερή περιπέτεια του Μάιλς, της Φλώρας και της γκουβερνάντας τους σε πρώτη ανάγνωση μοιάζει σαν μια στερεοτυπική ιστορία τρόμου, αφού περιέχει όλα τα βασικά συστατικά (ένα απομονωμένο αρχοντικό, δυο ορφανά, πολλά φαντάσματα και φυσικά την υπνωτιστική ατμόσφαιρα της αγγλικής επαρχίας).

Τελικά, όμως, μέσα από τις κραυγαλέες αμφιλογίες της και τις αλλεπάλληλες παγίδες που στήνει ο συγγραφέας στον ίδιο του τον αναγνώστη -το βιβλίο θα μπορούσε άνετα να περιγραφεί ως μια «φάρσα τρόμου»- συνιστά κάτι πολύ πιο

βαθύ από ένα κλασικό μαλλιοτράβηγμα μεταξύ θλιβερής πραγματικότητας και νοσηρής φαντασίας, αγγίζοντας τα όρια της ψυχαναλυτικής προσέγγισης προσώπων και καταστάσεων. Αλήθεια, έχετε προσέξει πως στις πιο τρομακτικές αφηγήσεις (τόσο στη λογοτεχνία όσο και στον κινηματογράφο) συνήθως πρωταγωνιστούν παιδιά;

πιεζ, Οι Μαγεμένοι, του Witold Gombrowicz (Νεφέλη 1994, μετάφραση Τασία Χατζη). Και ύστερα από τις Αγγλίες, παλαιά και Νέα, ας πεταχτούμε τώρα λίγο μέχρι την Ανατολική Ευρώπη για μια παρτίδα τένις με τη λογοτεχνία όχι του φανταστικού αλλά της φαντασίωσης. Προσωπικά, οι «Μαγεμένοι» ήταν κάποτε ένα από τα αγαπημένα μου μυθιστορήματα και η ανάμνησή του, από τότε που το έβλεπα να στοιχειώνει τις φοιτητικές κάμαρες στη μακρινή δεκαετία του '90, μου προκαλεί γλυκόπικρα συναισθήματα.

Ενδεχομένως να αυθαιρετώ ασύστολα εντάσσοντας το ευφύεστατο αυτό βιβλίο σε ένα αφιέρωμα στη γοτθική λογοτεχνία (και που να δείτε τί σας έχω για μετά...), αλλά θεωρώ ότι ο τρόπος με τον οποίο ο Gombrowicz εγκλωβίζει την κατά τα άλλα κοσμοπολίτικη του αφήγηση μέσα στο κλειστοφοβικό και ανθρωποφάγο περιβάλλον της Πολωνίας του μεσοπολέμου (το οποίο, αναρωτιέμαι, μόνο σε εμένα θυμίζει τη σημερινή εποχή;), προσδίδει στο έργο του αδιαμφισβήτητα κάποια, έστω και *sui generis*, νεογοτθικά χαρακτηριστικά. Κι έπειτα -ποιος ξέρει;- μπορεί και να υπάρχει υποκατηγορία «*rolish-gothic*» κι εγώ να την αγνοώ (εδώ δεν ξέρω στα πολωνικά ούτε καν ως το δέκα να μετρήσω). Άσχετο, αλλά μια και το θυμήθηκα: Όσοι δεν έχετε επισκεφτεί ακόμα τη Μόσχα, να σας προειδοποιήσω ότι υφίσταται επίσης στυλ «σταλινογοτθικό» (στην αρχιτεκτονική, ελπίζω, μόνο).

Επειδή έχω την εντύπωση ότι το βιβλίο αυτό έχει από χρόνια πια εξαντληθεί, αν επιθυμείτε στ' αλήθεια να το διαβάσετε, παρακαλώ, μη διστάσετε: Γράψτε και ζητήστε μου να σας το δανείσω! Αλίμονο, τώρα που γνωριστήκαμε...

szezé, Ψυχώ, του Robert Bloch (Σκάι 2010, μετάφραση Γιάννης Τσεβρένης). Ο αμερικανικός νότος, σημείο συνάντησης πολλών και διαφορετικών ευρωπαϊκών, αφρικανικών και λατινοαμερικανικών επιρροών, θα μπορούσε να υπερηφανεύεται για τη δημιουργία ενός πολύ ιδιαίτερου και σαγηνευτικού χαρμανιού θρύλων, δοξασίων και τερατολογικών αναφορών. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να αναπτυχθεί στις νότιες Πολιτείες ένα ξεχωριστό ύφος μυθοπλασίας που ονομάστηκε *southern gothic* και το οποίο εν πολλοίς φαίνεται πως κατέκτησε στην αρχή μέσα από τα βιβλία, τις ταινίες και τη μουσική και τελικά μέσω της βιομηχανίας της τηλεόρασης την παγκόσμια λαϊκή κουλτούρα. Το στυλ αυτό, που μεταξύ άλλων το υπηρέτησαν ακόμα και συγγραφείς του μεγέθους ενός William Faulkner, κράτησε τις παλαιές φόρμες της κλασικής γοτθικής φιλολογίας και κάνοντας τις αναγκαίες αναγωγές στο

χώρο και στο χρόνο, μας έδωσε -και εξακολουθεί να μας δίνει- αρκετές αιτίες και αφορμές για να μη μπορούμε να κοιμηθούμε ήσυχα τα βράδια.

Ακόμα και αν ανήκετε στους φανατικότερους θαυμαστές της διάσημης κινηματογραφικής μεταφοράς του Hitchcock, πιστεύω πως δε θα απογοητευθείτε από την μάλλον άγνωστη –τουλάχιστον στο ελληνικό κοινό- νουβέλα του Bloch. Επίσης, θα ήθελα να πω ότι οι προτάσεις της σειράς «τσέπης» του «Σκάι (έλεος, τότε θα το αλλάξουν αυτό το όνομα;) Βιβλίο» είναι πάρα πολύ ενδιαφέρουσες, αλλά λίγη καλύτερη (τυπογραφική κυρίως) επιμέλεια στ' αλήθεια δε θα έβλαπτε.

siedem, Εξουσιαστική Μανία της Christa Faust, (Ars Nocturna 2008, μετάφραση Κώστας Γερογιάννης). Η πλούσια σύγχρονη παραγωγή των συνεχιστών της γοτθικής παράδοσης και το ολοένα εντονότερο ενδιαφέρον του κοινού για τον τρόμο και όλα τα παρελκόμενά του ίσως θα έπρεπε να αποτελέσουν -αν δεν το έχουν κάνει ήδη- αντικείμενο επιστημονικής έρευνας για κοινωνιολόγους, ψυχολόγους και ενδεχομένως πολιτικούς επιστήμονες. Οι στενοί και διαχρονικοί, ωστόσο, δεσμοί του εν λόγω ρεύματος με το άλλοτε κυρίαρχο και άλλοτε λανθάνον κίνημα του ρομαντισμού, που συνοδεύει τις ιστορικές περιόδους που χαρακτηρίζονται από στοιχεία ηθικής, πολιτικής και οικονομικής, φυσικά, παρακμής, νομίζω πως μας επιτρέπει καταρχάς να εξαγάγουμε ένα, σίγουρα βιαστικό, μα όχι και τόσο επισφαλές συμπέρασμα: Οι άνθρωποι που ενηλικιώνονται πνευματικά μέσα σε εποχές κρίσεων και αδιεξόδων, στρέφονται μοιραία σε ιδέες και ρεύματα που προάγουν το συναίσθημα σε βάρος της λογικής και την ιδεαλιστική προσέγγιση του κόσμου σε βάρος των απόλυτων αληθειών του ορθολογισμού, από τις οποίες αισθάνονται, έστω υποσυνείδητα, πως έχουν «εγκαταλειφθεί» και «προδοθεί». Αποτέλεσμα της τάσης αυτής είναι οι ανθρώπινες ανησυχίες να στρέφονται πως την αναζήτηση ιδεολογιών και ιδεολογημάτων που έχουν να κάνουν με την ανάδειξη ενός συχνά αμφιλεγόμενου ένδοξου παρελθόντος, με τη θεοποίηση/φетиχοποίηση της φύσης, με τη μυστικιστική διάσταση του φόβου, του πόνου, της απώλειας και του θανάτου, αλλά και με μια -αν μη τι άλλο, αγωνιώδη- επαναστατική και ανατρεπτική στάση απέναντι στις αδικίες και τον παραλογισμό του κόσμου και του συστήματος που τον διέπει.

Ωραία. Τα είπα και ξεθύμανα. Πάρτε τώρα το βιβλίο αυτής της «διεστραμμένης» της Christa της Faust να γουστάρετε αρρωστημένο νεογοτθικό «ερωτισμό»! Επίσης αναζητήστε και τις υπόλοιπες «σκοτεινές» προτάσεις των εκδόσεων «Ars Nocturna», που φαίνεται να ακολουθούν επάξια πια το «Οξύ» στην goth ελληνική εκδοτική πρωτοπορία.

osiem, Το Όνειρο της Κλάρας και άλλα διηγήματα, του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου (Νεφέλη 1991). «Την Κλάρα δεν την αγάπησε ποτέ κανείς. Πώς ήταν

τόσο άσχημη δεν ήθελε να το πιστέψη, κι ας το φοβότανε. Όμως δεν την αγάπησε ποτέ κανείς, και στις συντροφισσές της πού φλυαρούσαν για τούς έρωτές τους, έπρεπε να κάθεται να πλάθη και να διηγείται κι αυτή φανταστικές ιστορίες για νέους πού την αγαπήσαν μια φορά και γι' άλλους πού την κυνηγούν ακόμα.»

Υπάρχει ελληνική λογοτεχνία που θα μπορούσαμε να πούμε ότι συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά αυτά που περιγράφουν την γοτθική αισθητική; Μια φίλη, λάτρης φανατική του στυλ αυτού, μου είχε πει παλιά πως ο καλύτερος goth συγγραφέας όλων των εποχών είναι ο Παπαδιαμάντης. Αλλά νομίζω πως μάλλον υπερέβαλε. Γενικά το είχε αυτό: υπερέβαλλε. Πάντως, αν το καλοσκεφτεί κανείς, το σκηνικό της ελληνικής επαρχίας, ειδικά αυτής του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου, πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις προκειμένου να ευδοκιμήσουν τα χάρτινα αυτά άνθη του κακού. Και κάπως έτσι φύτρωσε το goth το ελληνικό λίγο πιο έξω από το Αργίνο.

Από τη συλλογή αυτή του πολυπράγμονος και μάλλον παραγνωρισμένου Χατζόπουλου διαβάστε το Στα σκοτεινά και σκηνοθετήστε παράλληλα μες στο μυαλό σας την καθ' ημάς εκδοχή της «Έκτης αίσθησης» (προσοχή, δεν κάνω πλάκα!) και κυρίως απολαύστε το πρώτο (ομώνυμο) διήγημα ακούγοντας ταυτόχρονα κατά προτίμηση το «Where the wild roses grow» και θα καταλάβετε πολύ καλά τι εννοώ.

dziewięć, Το Κεφάλαιο, του Carl Marx (Κάκτος 2010, μετάφραση Φιλολογική Ομάδα Κάκτου). Με λίγα λόγια η υπόθεση: Ο άνθρωπος επινοεί ένα σύστημα προκειμένου αυτό να τον υπηρετεί και μέσω αυτού να αποκομίζει άνεση, πλούτο και ευτυχία. Στη συνέχεια ξεγελιέται τόσο πολύ από την φαινομενική τελειότητα του δημιουργήματός του, που ξεχνάει πώς αυτό δημιουργήθηκε και φτάνει να πιστεύει πως το σύστημα είναι «φυσικό» και διέπεται από κάποια άγραφη νομοτέλεια. Το σύστημα όμως δεν αργεί να εμφανίσει τα ελαττώματά του, που μολονότι προσβάλλουν τα αναφαίρετα δικαιώματα του δημιουργού του, αυτός προτιμά να τα βαφτίζει «κρίσεις» και να τα αντιμετωπίζει ως παροδικές ασθένειες. Η ηττοπαθής και μοιρολατρική στάση του ανθρώπου απέναντι στο σύστημα σταδιακά το μετατρέπει σε τέρας, το οποίο διψάει διαρκώς και περισσότερο για ανθρώπινες ζωές και αξιοπρέπειες. Ο άνθρωπος τελικά από ρυθμιστής του «τέλειου» συστήματος ξεπέφτει στην κατάσταση του σκλάβου του αδηφάγου κτήνους που ο ίδιος έχει κατασκευάσει. Όσπου, κάποια στιγμή, ο «ήρωας» της «ιστορίας» μας συνέρχεται και... Α, όχι! Δε θα σας αποκαλύψω τη συνέχεια. Θα σας αφήσω –και καλά– στην αγωνία. (Στην προτεινόμενη έκδοση αποδίδεται στα ελληνικά η περίληψη του Κεφαλαίου από τον Paul Lafargue – σιγά μη το διαβάσουμε και ολόκληρο!)

Εντάξει, όσοι γελάσατε, γελάσατε και όσοι εκνευριστήκατε, επίσης σας καταλαβαίνω. Όμως, ας μου επιτρέψετε προσωπικά να θεωρώ το έργο του Καρόλου Μαρξ ως το απόλυτο και ως το πιο εφιαλτικό «γοτθικό μυθιστόρημα». Το οποίο, ωστόσο, σε αντίθεση με όλα τα υπόλοιπα, αφήνει μια χαραμάδα για το πιο λυτρωτικό ίσως happy end της ιστορίας και της Ιστορίας γενικότερα.

Άλλωστε, ο modern Prometheus της εποχής κάπου αλλού («Κριτική του Προγράμματος της Γκότα») το έχει γράψει καθαρά: «Από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Λοιπόν, και πριν πέσουν όλοι οι γκοθάδες, οι γκοθούδες και τα γκοθόπουλα να με φάνε, να επισημάνω πως τα βιβλία στα οποία αναφέρθηκα παραπάνω, μπορεί και να μην είναι το καλύτερα ή τα σημαντικότερα ή τα πιο αντιπροσωπευτικά του συγκεκριμένου λογοτεχνικού ύφους, αλλά απλώς αυτά που εγώ έκρινα ως προσφορότερα για αναφορά τη δεδομένη κρίσιμη στιγμή στο δεδομένο κατά παραγγελία αφιέρωμα. Ούτε ειδικός επί του θέματος είμαι ούτε στους φανατικούς του είδους ανήκω.

Ο δε Μέλμοθ με συνόδευσε πολύ αρμονικά καθ' όλη την παραμονή μου στην ισπανική πρωτεύουσα, τόσο τα βράδια στο –εννοείται– στοιχειωμένο σπίτι της οδού Leganitos 20, όπου και έμενα, όσο και στα καφέ της Malasaña και του Lavapiés, όπου περιέφερα για τρεις βδομάδες το ταπεινό σαρκίο μου. Και ολοκλήρωσα το διάβασμά του έτσι ακριβώς όπως και το ξεκίνησα, στο αεροπλάνο της Iberia δηλαδή, που με έφερε πίσω στη μίζερη και γοητευτική πατρίδα μου.

Και ύστερα από όλα αυτά ακόμα αναρωτιέμαι, υπάρχει στ' αλήθεια κάτι πιο τρομακτικό από αυτή τη γαμημένη την απογείωση.

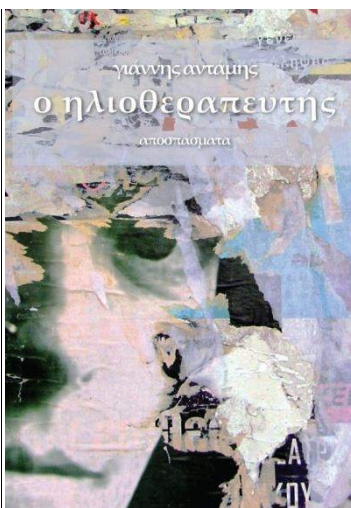
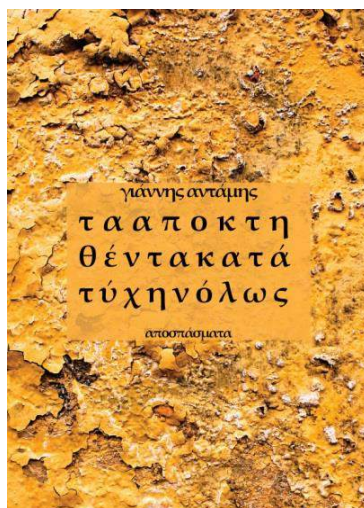
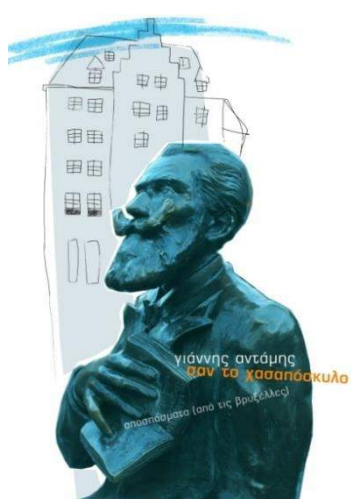
σκόρπια

Η μεγάλη λογοτεχνία μπορεί να δίνει άλλες διαστάσεις στο πεπερασμένο της συμβατικής ανθρώπινης ζωής, ωστόσο όσο περισσότερα καλά βιβλία διαβάζει κανείς τόσο φλερτάρει με το καταθλιπτικό συμπέρασμα πως μια ζωή δε φτάνει για να προλάβει να ξεφυλλίσει έστω όλα αυτά που αξίζουν να διαβαστούνε. Ακόμα, όμως, και αν η μεταθανάτιος καριέρα μας ως αναγνώστες συνεχιστεί σε κάποιον παράδεισο, ή κάποια κόλαση, που θα μοιάζει με βιβλιοθήκη, όπως ο Μπόρχες σχετικά οραματίστηκε, φαντάζομαι πως θα δεσμευόμαστε εις την αιωνιότητα από τις προσλαμβάνουσες των ταπεινών θνητών αναγνωσμάτων μας, Με τον ίδιο περίπου τρόπο που οι μέρες μας τροφοδοτούνε με υλικό τις βραδινές ονειρικές μας περιπέτειες.

Ό,τι διαβάζουμε γίνεται μέρος της ταυτότητάς μας. Είμαστε, μεταξύ άλλων, οι ιστορίες, οι καταστάσεις, οι ιδέες που τα βιβλία σωρεύουν μέσα στο κεφάλι μας και διαμορφώνουν τις δράσεις και τις πεποιθήσεις μας. Μα πάνω από όλα, είμαστε οι κρίσιμες στιγμές που επιλέγουμε ή αναγκαζόμαστε να ενσωματώσουμε στην ταυτότητα αυτή ένα οποιοδήποτε βιβλίο. Πριν από λίγο, εγώ που διάβασα τον «Ξένο» του Καμύ στα δεκαοκτώ για πρώτη μου φορά, έπινα καφέ με κάποιον που άρχισε να διαβάζει στα τριάντα του και σχολιάζαμε μια όμορφη γυναίκα που πέρασε μπροστά από το τραπέζι μας, και που ενδεχομένως δεν πρόκειται ποτέ να τον διαβάσει. Μια φίλη, που διάβασε τον «Παίκτη» του Ντοστογιέφσκυ στα εικοσιεπτά, μπήκε εχθές σε ένα ταξί, ο οδηγός του οποίου διάβασε, πριν λίγες μέρες, το πρώτο του κεφάλαιο, όταν ανακάλυψε πως κάποιος άλλος επιβάτης είχε ξεχάσει το βιβλίο αυτό στο πίσω κάθισμα του. Δυο τύποι σχεδιάζουν να ληστέψουνε μια τράπεζα. Ο ένας, όταν ήτανε μικρός, είχε διαβάσει τρεις φορές του Ντίκενς τις «Μεγάλες Προσδοκίες», ο άλλος προτίμησε να δει κάποια από τις κινηματογραφικές διασκευές. Κι όμως, κι οι δυο τους τις ίδιες φράσεις ακριβώς έχουνε συγκρατήσει. Εσείς, διαβάζετε κάτι αυτόν τον καιρό, αλήθεια;

Η μεγάλη λογοτεχνία είναι το φάρμακο για την ασθένεια της μικρής ζωής. Μπορούμε μια χαρά να επιβιώσουμε χωρίς να ανοίξουμε ποτέ βιβλίο στη ζωή μας. Μπορούμε όμως, εξίσου καλά, και να αναβιώσουμε άλλες πολλές φανταστικές ζωές, έτσι και κατορθώσουμε να αφήσουμε να μας ανοίξουν τα ίδια τα βιβλία. Ας πούμε πως αυτό είναι το υποκατάστατο, που ο υπερεκτιμημένος μας πολιτισμός μάς επιφύλαξε, αντί της ακριβής ιδέας της αθανασίας. Αυτά και πάω να συνεχίσω τον Τζον Ντος Πάσος μου.

Κυκλοφορούν επίσης από τις Εκδόσεις Dreamtigers:

Κεντρική διάθεση: www.yannisadamis.com

λοιπόν, σας ακούω...

**Βόλος, Νοέμβριος 2013
στην Κατερίνα-Λουΐζα**

photo: <http://www.yannisgeorgiadis.com>